

Een onderzoek naar de invloed van sociale cohesie op participatie in de twee Utrechtse wijken Overvecht en Noordoost.

Een kwantitatief onderzoek naar de invloed van de drie aspecten van sociale cohesie sociale interactie, gedeelde waarden en normen en binding met de buurt op de participatievormen vrijwilligerswerk en informele hulp binnen de Gemeente Utrecht.

Universiteit Utrecht

Gemeente Utrecht

Naam	Mascha Huijgens (3953386)
Begeleider/ beoordelaar	Hanneke Posthumus
Tweede beoordelaar	Karien Dekker
Faculteit	Sociale Wetenschappen
Master	Vraagstukken van beleid en organisatie
Datum	Maandag 30 juni 2014

Voorwoord

Voor de meeste mensen zal het bekend in de oren klinken: “De participatiesamenleving”. Het is een complex begrip waar niet alleen burgers mee te maken krijgen. Achter het idee van de participatiesamenleving worden allerlei processen in gang gezet om de zelfredzaamheid van burgers te stimuleren. Veel taken worden overgedragen naar gemeenten, wat gepaard gaat met lagere budgetten. Aan mij te taak om te onderzoeken waar er mogelijke kansen liggen om de participatie van de Utrechtse burger te stimuleren.

Voor u ligt mijn afstudeerthesis waaraan ik de afgelopen maanden met veel plezier aan heb gewerkt. Ik ben trots om te vermelden dat ik als echte Utrechtse de gelegenheid heb gekregen om de laatste fase van de master “Vraagstukken van Beleid en Organisatie” binnen de Gemeente Utrecht af te mogen ronden. De Gemeente Utrecht is een fijne plek geweest om af te studeren waarbij ruimte was om ideeën en wensen bespreekbaar te maken. Mijn dank gaat dan ook uit naar de begeleiding die ik tijdens deze fase heb mogen ontvangen, met name Robin Tromp van de Gemeente Utrecht en Hanneke Posthumus van de Universiteit Utrecht.

Mascha Huijgens, Utrecht 2014

Samenvatting

Veranderingen binnen de Nederlandse samenleving sturen aan op een grotere zelfredzaamheid van de burgers (Plasterk, 2013). Er zal meer ruimte moeten zijn voor de *sociale cohesie* tussen burgers waardoor mensen eerder bereid zullen zijn om elkaar te helpen (Schnabel, Bijl & De Hart, 2008; Schnabel, zoals geciteerd in Hortulanus, 2003). Met dit onderzoek is daarom getracht antwoord te geven op de volgende centrale vraag: *In hoeverre bepaalt de mate van sociale cohesie de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp voor de inwoners van de wijken Overvecht en Noordoost en welke maatregelen kan de Gemeente Utrecht treffen om deze participatieactiviteiten te stimuleren?*

In dit onderzoek is getracht te achterhalen of de mate van sociale cohesie een verklaring is voor de participatiegraad bij mensen die wonen in een wijk waar sociale- en/of maatschappelijke problemen een rol spelen, zoals in de wijk Overvecht. Om een vergelijking te kunnen maken is er naast de wijk Overvecht een tweede wijk in het onderzoek meegenomen. Dit betreft de wijk Noordoost. Deze wijk wordt niet gekenmerkt door dezelfde sociale- en/ of maatschappelijke problemen zoals deze spelen in Overvecht.

Uit dit onderzoek is gebleken dat de inwoners van de wijk Overvecht een lagere *sociale cohesie* ervaren dan de inwoners van de wijk Noordoost. Echter, het verschil tussen de inwoners van de twee wijken van de kans op het doen van vrijwilligerswerk blijkt in dit onderzoek niet verklaard te kunnen worden door de mate van sociale cohesie. De kans op het doen van vrijwilligerswerk blijkt wel toe te nemen naarmate mensen meer sociale interactie ervaren.

Kijkend naar de participatievorm informele hulp dan is de kans op het verlenen hiervan juist groter voor de mensen wonend in de wijk Overvecht. Dat de inwoners uit de wijk Overvecht meer kans hebben op het verlenen van informele hulp blijkt uit dit onderzoek mogelijk niet verklaard te kunnen worden door één of meerdere aspecten van sociale cohesie. Net als bij de kans op het doen van vrijwilligerswerk blijkt het ervaren van sociale interactie mogelijk ook een rol te spelen voor de kans op het verlenen van informele hulp. Naarmate de ervaren sociale interactie toeneemt zal de kans op het verlenen van informele hulp ook toenemen.

Als er gekeken wordt naar de drie aspecten van sociale cohesie dan blijkt de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het aanbieden van informele hulp in beide gevallen verklaard te kunnen worden door het aspect *sociale interactie*. Voor de Gemeente Utrecht biedt deze uitkomst gelegenheid om op dit terrein specifiek beleid te voeren. Tot slot dient de Gemeente Utrecht zorg betaalbaar te houden, zeker in een tijd waar (toekomstige) wetswijzigingen aanleiding geven tot het stimuleren van zelfredzame burgers.

Het onderhouden en opbouwen van een eigen netwerk biedt zekerheid in een veranderende samenleving. Burgers zouden sneller een beroep kunnen doen op de mensen uit hun eigen sociale netwerk (Gemeente Utrecht, 2011).

Dit onderzoek biedt, kijkend naar het gemeentelijk beleid, bevestiging voor het uitbereiden van de buurtteams. Buurtteams bieden perspectief om het netwerk van burgers uit te bereiden en de sociale interacties te stimuleren. Daarnaast is het nodig dat er meer inzicht is in de vraag- en de aanbodkant van vrijwilligerswerk en informele hulp door het op het niveau van de burger te organiseren. Het eindadvies luidt dan ook dat er een marktplaats moet komen om de vraag en aanbodzijde van vrijwilligerswerk en informele hulp zichtbaar te maken en burgers dichterbij elkaar te brengen. Het digitale platform stelt mensen in de gelegenheid om hun netwerk uit te bereiden waardoor de zelfredzaamheid gestimuleerd wordt.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	2
SAMENVATTING.....	3
1. INLEIDING.....	6
1.1 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE.....	8
1.2 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE.....	9
1.3 LEESWIJZER	9
2. GEMEENTE UTRECHT	10
2.1 BELEID GEMEENTE UTRECHT.....	10
2.2 PARTICIPEDIA.....	10
2.3 BUURTTEAMS	12
3. THEORETISCH KADER	12
3.1 PARTICIPATIE.....	13
3.2 SOCIALE COHESIE	15
3.2.1 <i>Aspecten van sociale cohesie</i>	16
3.3 BUURTKENMERKEN	17
3.3.1 <i>Etnische diversiteit</i>	17
3.3.2 <i>Woningaanbod</i>	20
3.3.3 <i>Onveiligheid</i>	22
3.4 DE RELATIE TUSSEN SOCIALE COHESIE EN PARTICIPATIE	24
3.4.1 <i>Vrijwilligerswerk</i>	24
3.4.2 <i>Informele hulp</i>	25
3.4.3 <i>Conceptueel model</i>	26
BRON: EIGEN INTERPRETATIE GEBASEERD OP HET THEORETISCHE KADER	27
4. DATA EN METHODE	27
4.1 DATA VERZAMELING	27
4.2 OPERATIONALISERING.....	28
4.3 ANALYSEMETHODE	33
4.3.1 <i>T-toets voor onafhankelijke groepen</i>	33
4.3.2 <i>Logistische regressieanalyse</i>	34
5. RESULTATEN.....	36
5.1 VRIJWILLIGERSWERK	37
5.2 INFORMELE HULP.....	41
6. CONCLUSIE EN DISCUSSIE	44
6.1 CONCLUSIE	44
6.2 DISCUSSIE.....	46
7. AANBEVELINGEN	47
7.1 BELEIDSADVIES 1 – UITBEREIDING BUURTTEAMS	48
7.2 BELEIDSADVIES 2 – DE DIGITALE WERELD; EEN MARKTPLAATS VOOR ZORGAANBIEDERS...48	
LITERATUUR	51

1. Inleiding

Vanaf de tweede wereldoorlog kreeg de Nederlandse overheid steeds meer het karakter van een verzorgingsstaat. Het karakter werd getypeerd als een vangnet voor burgers bij financiële tegenslagen (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid [WWR], 2006). Anno 2014 is het niet meer houdbaar om als overheid te blijven functioneren als vangnet voor burgers in de Nederlandse samenleving. Oorzaken liggen onder andere gelegen in de toenemende vergrijzende bevolkingssamenstelling en de daarmee oplopende overheidskosten (Slobbe, Smit, Groen, Poos & Kommer, 2011). In de troonrede van 17 september 2013 riep Koning Willem-Alexander het Nederlandse volk op om plaats te maken voor een *participatiesamenleving* (Bestuur en organisatie, 2013). Elkaar helpen waar nodig dient binnen de Nederlandse samenleving vanzelfsprekend te worden. De landelijke politiek stuurt aan op een zelfsturende samenleving waarin burgers zelfredzaam en actief betrokken zijn. De overheid is niet langer verantwoordelijk voor de (zorg)taken die door de burger zelf opgelost kunnen worden (Plasterk, 2013). Door overheidsbezuinigingen wordt er een decentralisatieproces in gang gezet om succes te behalen voor een *participatiesamenleving* (Bestuur en organisatie, 2013). Per 1 januari 2015 krijgen gemeenten te maken met een wetswijziging Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Met deze wetswijziging krijgen gemeenten de verantwoordelijkheid om zorg te dragen aan kwetsbare burgers dat op lokaal niveau gefaciliteerd dient te worden (Rijksoverheid, 2014a). De veranderingen rondom de participatiesamenleving en de wetswijziging gaan gepaard met minder budget waardoor er een groter beroep wordt gedaan op de burgers (Plasterk, 2013).

Om dit veranderingsproces tot uitvoering te brengen zal er binnen de Nederlandse samenleving ruimte moeten zijn voor het saamhorigheidsgevoel. Het stimuleren van de sociale cohesie biedt perspectief om het saamhorigheidsgevoel tussen burgers te vergroten waardoor de bereidheid ontstaat om elkaar te helpen (Schnabel et al., 2008; Schnabel, zoals geciteerd in Hortulanus, 2003). Sociale cohesie is een breed begrip en kan op verschillende manier gedefinieerd worden. In het kader van dit onderzoek bestaat sociale cohesie uit *de onderlinge verbondenheid tussen de inwoners van een buurt door het ervaren van sociale interactie, gedeelde waarden en normen en de binding met de buurt* (Knol et al., 2002; Bolt & Torrance, 2005).

De mate van *sociale cohesie* is een belangrijke graadmeter om de relatie tussen de actieve houding van burgers en de bereidheid om onderlinge hulp te bieden te meten in situaties waarin de vraag naar hulp groot is zoals persoonlijke verzorging, begeleiding of de behoefte aan vrijwilligerswerk (Frieling, 2008; Plasterk, 2013, Sadiraj, Timmermans, Ras & De Boer, 2009). In de context van de participatiesamenleving en dit onderzoek bestaat participatie uit twee activiteiten waarin onderscheid wordt gemaakt tussen het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2013).

Echter, de Gemeente Utrecht zal geen uitzondering op de regel zijn waardoor zij ook steeds meer te maken zullen krijgen met veranderingen in het kader van de participatiesamenleving. Tevens is het interessant om op dit niveau te kijken naar de mogelijke gevolgen en ontwikkelingen binnen de Gemeente Utrecht omdat de plaats waar iemand woont een belangrijke rol blijkt te spelen in de mate waarin mensen actief bijdragen aan activiteiten in de samenleving (Meulenbroeks, 2013). Mensen die wonen in een stedelijk gebied onderhouden minder sociale contacten met burens. Dit blijkt in relatie te staan met de mate waarin mensen zich betrokken en verantwoordelijk voelen om actief te participeren. Het percentage mensen dat passieve betrokkenheid toont door enkel de intentie te hebben bij te willen dragen aan maatschappelijke doeleinden ligt volgens het onderzoek van Meulenbroeks (2013) ruim 40% hoger dan het percentage mensen dat woont in landelijke gebieden ($\pm 23\%$). Daarnaast kampen achterstandswijken vaak met een lage participatiegraad door de sociale- en/of maatschappelijke problemen die daar kunnen spelen (Meulenbroeks, 2013). De maatschappelijke en sociale problemen worden dan ook vaak als oorzaak gezien voor het ontbreken van de sociale cohesie tussen de burgers en de mate waarin men actief betrokken is om activiteiten te ondernemen (Van Stokkom & Toenders, 2010).

De gemeente Utrecht bestaat uit totaal tien wijken met voor elke wijk een aantal subwijken. Een aantal van deze (sub)wijken worden gekenmerkt door inwoners met (achterstands)problemen zoals werkloosheid of een hoge mate van onveiligheidsgevoelens (Permentier, Kullberg & Van Nooij, 2013). De gemeenten en de landelijke politiek spreken ook wel van krachtwijken waarmee benadrukt wordt dat er sociale- en maatschappelijke problemen spelen die aangepakt dienen te worden (Stuiveling & Brauw, 2008). De grootste krachtwijk binnen de Gemeente Utrecht is de wijk Overvecht. Deze wijk bestaat uit 10% van het totaal aantal inwoners van Utrecht (WistUdata Utrecht, 2014; Gemeente Utrecht, 2013b). Het is daarom ook wenselijk om er achter te komen of de mate van sociale cohesie in de wijk Overvecht een verklaring biedt voor de actieve betrokkenheid van de bewoners in die wijk. Om hier meer inzicht in te krijgen wordt er een tweede wijk in het onderzoek meegenomen. Dit betreft de wijk Noordoost die niet valt onder één van de Utrechtse kracht(sub)wijken. Deze wijk wordt dan ook niet gekenmerkt door dezelfde sociale- en/ of maatschappelijke problemen zoals deze spelen in Overvecht. Door de twee verschillende wijken in het onderzoek te betrekken kunnen mogelijke verschillen in de relatie tussen de mate van sociale cohesie en participatie voor de twee wijken worden verklaard. De verwachting is dat de mensen wonend in de wijk Overvecht minder vrijwilligerswerk doen en minder informele hulp verlenen dan de inwoners van de wijk Noordoost. Het doel is om er achter te komen of dat verschil te verklaren is door de ervaren sociale cohesie.

Aan het einde van het onderzoek wordt er antwoord gegeven op de centrale vragen:

In hoeverre bepaalt de mate van sociale cohesie de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp voor de inwoners van de wijken Overvecht en Noordoost en welke maatregelen kan de Gemeente Utrecht treffen om de kans op deze twee participatievormen te stimuleren?

De deelvragen die bij dit onderzoek horen luiden:

- I. Wat wordt er verstaan onder de begrippen sociale cohesie, informele hulp en vrijwilligerswerk?*
- II. Welke buurtkenmerken hebben mogelijk invloed op de mate van sociale cohesie?*
- III. In hoeverre hangen sociale cohesie en de twee participatievormen vrijwilligerswerk en informele hulp met elkaar samen in de wijken Overvecht en Noordoost?*
- IV. Welke maatregelen hanteert de Gemeente Utrecht en welke maatregelen zijn mogelijk om de kans op het verlenen van informele hulp en vrijwilligerswerk te stimuleren voor de wijken Overvecht en Noordoost.*

1.1 Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek is relevant gezien de maatschappelijke ontwikkelingen rondom de participatiesamenleving en de impact die dit mogelijk zal hebben op de burgers en de Gemeente Utrecht. Door het decentralisatieproces krijgen gemeenten meer taken overgedragen vanuit de landelijke overheid. De landelijke overheid vindt dat gemeenten haar burgers beter kent en ook beter kunnen aansluiten op de wensen en behoeften van haar burgers om op maat ondersteuning te bieden. Daarnaast moeten de burgers het recht krijgen hun eigen keuzes te maken en zorg zelf in te richten met hulp van medeburgers (Bestuur en organisatie, 2013). Door de wetwijziging Wmo en de verwachting van de landelijke politiek waarin de *verzorgingsstaat* ruimte moet maken voor een *participatiesamenleving* dient de Gemeente Utrecht rekening te houden met de veranderingen rondom verantwoordelijkheden (Bestuur en organisatie, 2013; Gemeente Utrecht, 2011).

De sociale cohesie binnen de tien Utrechtse wijken gaat mogelijk een steeds belangrijkere rol spelen omdat het een bijdrage levert aan de mate waarin inwoners betrokkenheid tonen in de samenleving (Schnabel et al., 2008). De maatschappelijke betrokkenheid verschilt naar verwachting per wijk. In de wijk Overvecht spelen sociale en maatschappelijke problemen een rol. Enkele kenmerken van deze sociale en maatschappelijke problemen zijn zichtbaar binnen de Utrechtse wijk Overvecht. Ruim 14% van de inwoners kan maandelijks niet rondkomen met hun inkomen en 7% voelt zich niet veilig in de buurt waar zij wonen.

Dit zijn hoge percentages in vergelijking met de Utrechtse wijk Noordoost, waar 6% van de inwoners uit deze wijk niet rond kan komen en 1,5% zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt (WistUdata Utrecht, 2014). Door deze twee Utrechtse wijken met elkaar te vergelijken wordt getracht te achterhalen welke factoren van invloed zijn op de participatie, met in acht genomen dat de verwachting is dat de mate van sociale cohesie verschilt per wijk en dat dit mogelijk het verschil in participatie kan verklaren. Resultaten van dit onderzoek zullen leiden tot een beleidsadvies aan de Gemeente Utrecht waarin handvatten worden gegeven om de participatiesamenleving te stimuleren en te ondersteunen.

1.2 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie voor dit onderzoek ligt gelegen in het uitbereiden van de wetenschappelijke kennis rondom het onderwerp sociale cohesie en de invloed die dit heeft op de maatschappelijke betrokkenheid van burgers. Door de veranderingen binnen de Nederlandse samenleving zal dit onderzoek bijdragen aan kennisverruiming op wetenschappelijk terrein. Er is veel onderzoek gedaan naar het onderwerp sociale cohesie op samenlevings- en buurtniveau (Lupi, 2005; Van Stokkom & Toenders, 2009; Pinkster, 2008; Galster, 2010). Er bestaan ook vele onderzoeken over de bevolkingssamenstelling in een wijk en de mate waarin verwacht wordt dat er in bepaalde wijken meer wordt geparticipeerd. Het gaat hier om tegenstrijdige bevindingen. Het ene onderzoek heeft aangetoond dat er binnen achterstandswijken geen *sociale cohesie* voorkomt, terwijl ander onderzoek het tegendeel aantoont (Van Stokkom & Toenders, 2010; Pinkster, 2008; Galster, 2010). De kans is groot dat de *sociale cohesie* binnen achterstandswijken lager is dan in betere of rijke wijken. Verondersteld wordt dat armoede een kenmerk is voor achterstandswijken wat de lage sociale cohesie verklaart (Scheepers, Schmeets & Pelzer, 2013). Deze lage ervaren sociale cohesie zal er toe leiden dat mensen minder goed in staat zijn te participeren (Knol et al., 2002). Met dit onderzoek wordt getracht meer duidelijkheid te krijgen over de mate van sociale cohesie in de achterstandswijk Overvecht en de mate waarin mensen in staat zijn te participeren in een samenleving waarin mensen steeds meer zelf moeten doen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van het beleid van de Gemeente Utrecht met betrekking tot het onderwerp *participatie*. Er komen enkele participatieactiviteiten aan bod en er wordt uitleg gegeven over het proefproject *buurtteams* dat in samenwerking met verschillende partijen in 2012 van start is gegaan. Hoofdstuk 3 vormt de basis van dit onderzoek: het theoretische kader. Dit onderdeel bestaat uit een overzicht van wetenschappelijke kennis over de onderwerpen *participatie* en *sociale cohesie*. Het onderwerp sociale cohesie bestaat uit drie aspecten die nader worden toegelicht aan de hand van de drie buurtkenmerken: *etnische diversiteit*, *woningaanbod* en *(on)veiligheid*. De buurtkenmerken geven inzicht in de factoren die mogelijk van invloed zijn op de drie aspecten van sociale cohesie.

Deze buurtkenmerken bestaan uit indicatoren die het mogelijk maken om ze in verband te brengen met de wijk Overvecht en Noordoost. Voor *etnische diversiteit* is het bijvoorbeeld belangrijk te kijken naar de verhouding allochtoon/ autochtoon. Aan de hand van de percentages allochtoon/ autochtoon kunnen de twee wijken met elkaar vergeleken worden en kunnen er verwachtingen worden geschept met betrekking tot de mate van sociale cohesie. Hoofdstuk 4 bestaat uit uitleg en een overzicht van de *data en methode*. De resultaten van de verwachtingen van het *theoretische kader* worden weergegeven in hoofdstuk 5. Het onderzoek wordt afgesloten met de hoofdstukken 6 *conclusie & discussie* en hoofdstuk 7 het *beleidsadvies*.

2. Gemeente Utrecht

Met dit hoofdstuk wordt ingegaan op activiteiten die de Gemeente Utrecht onderneemt in het kader van participatie. Uiteindelijk worden de activiteiten van de Gemeente Utrecht in relatie gebracht met de resultaten van dit onderzoek om te komen tot een beleidsadvies aan de Gemeente Utrecht.

2.1 Beleid Gemeente Utrecht

De Gemeente Utrecht ambieert een betrokken samenleving zoals beschreven in de programmabegroting 2014: “De Gemeente Utrecht wil gezonde, betrokken en zelfredzame inwoners die zo actief mogelijk mee doen in de samenleving” (Gemeente Utrecht, 2013c, p. 141). In het kader van de Wmo hanteert de Gemeente Utrecht na inwerkingtreding (2007) van de huidige Wmo een beleidsvisie. In deze beleidsvisie staat de verantwoordelijkheid van de burger centraal met de verwachting dat de verantwoordelijkheid steeds meer komt te liggen bij de burger na inwerkingtreding van de nieuwe wetswijziging per januari 2015. Om de zorg voor de burgers betaalbaar te houden wordt er steeds meer gestuurd op de zelfredzaamheid van de burgers. Om dit te realiseren wordt er verwacht dat mensen een eigen netwerk opbouwen zodat zij daar beroep op kunnen doen wanneer hulp gewenst is (Gemeente Utrecht, 2011). Burgers die onderdeel uit maken van een vrijwilligersorganisatie worden als belangrijke groep gezien binnen het domein van de *participatiesamenleving* (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2013). De Gemeente Utrecht heeft ruim 40% inwoners die zich actief inzetten binnen een dergelijke organisatie (WistUdata Utrecht, 2014). Zij bieden hulp en ondersteuning aan medeburgers en worden ook binnen de Gemeente gezien als drijvende kracht bij het stimuleren van de *participatiesamenleving* (Gemeente Utrecht, 2011; Gemeente Utrecht, 2014a).

2.2 Participedia

De Gemeente Utrecht voert participatiebeleid op wijkniveau. Het wordt belangrijk geacht dat burgers initiatieven nemen en meedenken met ontwikkelingen en het behoud van de leefbaarheid van de tien Utrechtse wijken.

Het gaat hier om breed scala aan initiatieven die onderdeel uitmaken van de participerende samenleving (Gemeente Utrecht, 2014a). Elke wijk heeft een eigen wijkservicecentrum of wijkbureau. Deze dient als aanspraakpunt voor bewoners, organisaties en ondernemers. De betrokkenheid tussen bewoners, organisaties, ondernemers en professionals wordt gestimuleerd door de betrokken actoren zo veel mogelijk mee te laten denken en participeren bij de ontwikkelingen rondom beleid (Gemeente Utrecht, 2014b). Daarnaast heeft elke wijk een eigen wijkraad die bestaat uit een groep bewoners, vertegenwoordigers en ondernemers van organisaties uit de wijk die knelpunten in de wijk bespreekbaar en kenbaar maken aan het college van burgemeester en wethouders. Daarnaast beschikt elke wijk over een eigen wijkprogramma waar projecten en activiteiten in staan. Tevens is er een leefbaarheidsbudget beschikbaar om de activiteiten uit te voeren (Gemeente Utrecht, 2014c). Het budget wordt jaarlijks door de gemeenteraad vastgesteld. Met dit budget biedt de Gemeente Utrecht ondersteuning bij initiatieven die door de burgers worden ondernomen. Het uitgangspunt van de bewonersinitiatieven rust op het feit dat de activiteiten die worden ondernomen ten goede moeten komen aan de bewoners van de hele buurt en dat er voldoende draagvlak is door de mensen wonend in die buurt (Gemeente Utrecht, 2014a; Gemeente Utrecht, 2014b). De kennis, ervaringen en de succesverhalen van de Gemeente Utrecht rondom de participatieactiviteiten worden graag gedeeld met andere gemeenten.

De stappen die door de Gemeente Utrecht worden genomen om de betrokkenheid en participatie van de betrokken actoren te stimuleren worden weergegeven in de *Utrechtse Participatiestandaard* en is online beschikbaar voor geïnteresseerden www.Participedia.nl/instrumenten (Gemeente Utrecht, 2014b).

Participatieactiviteiten

In de Utrechtse wijken Overvecht en Noordoost vinden diverse activiteiten plaats. Hieronder worden per wijk enkele activiteiten genoemd (Gemeente Utrecht, 2014b).

Overvecht:

- Buurtjongerenteam scholen Overvecht: jongeren surveilleren in de buurt en spreken leeftijdsgenoten aan op overlastgevend gedrag.
- Denktank Sociale Cohesie Overvecht: bewoners bij elkaar brengen om samenwerkingsverbanden te stimuleren.
- Herinrichting pleintjes rond Wolgadreef: het betrekken van buurtbewoners bij de herinrichtingsplannen van een plein.

Noordoost:

- Hertontwikkeling winkelcentrum De Gaard: Bewoners betrekken bij de ontwikkelingen rondom het winkelcentrum door ze mee te laten denken en praten.
- Uitvoering wijkgroenplan Noordoost: het stimuleren van projecten rondom groenvoorzieningen in de wijk.
- Herontwikkeling Veemarkt: het stimuleren van eigen initiatieven en samenwerken om de nieuwe wijk Veemarkt leven in te blazen.

2.3 Buurteams

In samenwerking tussen verschillende zorgorganisaties en de Gemeente Utrecht is er in 2012 gestart met een proeftraject *buurteams*. Deze buurteams bieden naar verwachting ondersteuning bij de toekomstige wetswijziging rondom het decentralisatieproces waarbij een groot deel van de zorg wordt overgedragen naar lokaal niveau. Een buurtteam bestaat uit een team professionals dat de taak heeft om burgers te ondersteunen bij een breed scala aan zorgvragen. Er zijn twee expertisevormen te onderscheiden. Team Jeugd & Gezin zet zich in rondom problemen en vragen binnen gezinssituaties. Team Sociaal is gericht op de doelgroep ouderen. Momenteel bestaan er zes buurteams. De verwachting is dat het aantal buurtteam in 2015 wordt verruimd. De buurteams die momenteel actief zijn bevinden zich in de wijken Overvecht, Zuilen, Ondiep, Leidsche Rijn en Kanaleneiland-Zuid (Gemeente Utrecht, 2014d).

Samengevat

De Gemeente Utrecht beschikt voor elke wijk over een leefbaarheidsbudget. Dit budget biedt ondersteuning bij bewonersinitiatieven. Mogelijke bewonersinitiatieven liggen voornamelijk op het gebied van veiligheid en de leefbaarheid (Gemeente Utrecht, 2014c). Dit zijn fysieke activiteiten die voor elke bewoner zichtbaar zijn doordat er bijvoorbeeld groenvoorzieningen zijn gecreëerd of verkeersmaatregelen zijn getroffen. Bewonersinitiatieven in de vorm van sociale activiteiten zoals informele zorg zijn minder tastbaar en zichtbaar. Sinds 2012 zijn er in samenwerking met verschillende betrokken partijen zeven *buurteams* opgezet. Deze teams bieden ondersteuning bij problemen en vragen op het gebied van zorg. De buurteams zijn in het leven geroepen om zorg toegankelijk en laagdrempelig te maken. Naar verwachting zullen er in de toekomst meer buurteams bijkomen (Gemeente Utrecht, 2014d).

3. Theoretisch kader

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de begrippen *participatie* en *sociale cohesie*. Het hoofdstuk begint met een beschrijving over het onderwerp *participatie* waarin de nadruk wordt gelegd op de maatschappelijke context van participatie. In dit onderzoek bestaat sociale cohesie uit de drie aspecten *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen* en *binding met de buurt*.

De aspecten van sociale cohesie worden uitgelegd aan de hand van drie buurtkenmerken (etnische diversiteit, woningaanbod en (on)veiligheid. Deze methode wordt gehanteerd om te bepalen in hoeverre de drie aspecten van sociale cohesie verschillen voor de wijken Overvecht en Noordoost. Vervolgens wordt er ingegaan op de relatie tussen de drie aspecten en de participatievormen vrijwilligerswerk en informele hulp. Dit biedt de mogelijkheid om hypothesen op te stellen. Het theoretische kader wordt afgesloten aan de hand van een conceptueel model waarin de theoretische bevindingen schematisch worden weergegeven.

3.1 Participatie

Het begrip *participatie* kan zowel in politieke als maatschappelijke context worden geplaatst. In politieke context wordt participatie gezien als ‘de betrokkenheid van burgers, omdat zij invloed kunnen uitoefenen op de besluitvorming van beleid’ (Arnstein, 1969). Dat het om verschillende vormen van participatie kan gaan wordt duidelijk uit de definitie van Nellissen (zoals geciteerd in Thurlings & Schreuder, 1980) “alle vormen van deelnamen van de burger aan de besluitvorming, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan en invloed op de besluitvorming” (p. 136). Arnstein (1969) onderscheidt mogelijke vormen van politieke participatie in verschillende gradaties van de meest actieve participatievorm *citizen control* naar de tussenvorm *tokenism* tot de passieve vorm *non-participation*. In het laatste geval oefenen burgers geen invloed uit op het beleid.

De maatschappelijke definitie van participatie kan in de breedste zin van het woord worden samengevat als het meedoen aan activiteiten in de samenleving, zoals het doen van vrijwilligerswerk of het verrichten van informele hulp, zoals het doen van boodschappen of het aanbieden van persoonlijke zorg (Van Houten & Winsemius, 2010). Van Marissing (2008) legt de focus van participatie op de maatschappelijke context en definieert het begrip als “de mate waarin bewoners actief zijn in hun buurt, onder andere door betrokkenheid bij het beleid” (p.20). Het ondernemen van activiteiten kan op verschillende schaalniveaus plaatsvinden. In politieke context ligt de focus op het schaalniveau van de samenleving (Nellissen, zoals geciteerd in Thurlings & Schreuder, 1980; Marissing, 2008), terwijl de maatschappelijke participatie door Marissing (2008) in de context van de buurt wordt geplaatst.

Maatschappelijke participatie

De participatievormen van Arnstein (1969) worden in politieke context geplaatst. Deze participatievormen bestaan uit verschillende niveaus waarbij burgers in bepaalde mate invloed kunnen uitoefenen op beleid en politieke besluitvorming. Onderzoek van Levasseur en Gauvin (2010) toont aan dat ook in maatschappelijke context verschillende vormen van participatie te onderscheiden zijn. Deze participatievormen kunnen verdeeld worden in zes participatieactiviteiten lopend van passieve - tot actieve participatievormen.

In figuur 3.1 worden de verschillende participatieactiviteiten weergegeven. De eerste drie participatieactiviteiten vinden plaats zonder directe fysieke sociale interacties. Er is enige afstand tussen de burgers bij het ondernemen van activiteiten omdat deze bijvoorbeeld via het internet plaatsvinden. De laatste participatievorm bestaat uit activiteiten die in een brede context kunnen worden geplaatst. Het gaat hier om de participatievorm *maatschappelijke bijdragen leveren*. Deze vorm van participatie kan niet direct in relatie worden gebracht op het individuele niveau omdat de resultaten niet direct zichtbaar zijn. Dit komt omdat burgers onderdeel uitmaken van een organisatie waarbij de resultaten van de gezamenlijke activiteiten in samenwerkingsverband tot stand komen. De participatievormen 4) *gezamenlijke doelen realiseren door samen activiteiten te ondernemen* en 5) *elkaar helpen* bestaan uit activiteiten die zijn gericht de sociale rol die iemand kan innemen in persoonlijke situaties op een bepaald tijdstip en op een bepaalde plek. Mogelijke voorbeelden van activiteiten kunnen zijn het verlenen van persoonlijke zorg en het verrichten van vrijwilligerswerk (Levasseur & Gauvin, 2010).

Figuur 3.1: Maatschappelijke participatieniveaus van Levasseur en Gauvin (2010).

Bron: Levasseur & Gauvin, 2010

Participatievormen

Levasseur en Gauvin (2010) onderscheiden verschillende manieren van participatie. In de context van dit onderzoek en de verwachte en gewenste participatiesamenleving vanuit de landelijke politiek speelt de maatschappelijke context een grotere rol. De onderlinge betrokkenheid tussen burgers neemt een centrale positie in binnen de participatiesamenleving, veel meer dan tussen de betrokkenheid van burgers en bestuur rondom beleidsbesluiten. De maatschappelijke context wordt door de landelijke politiek tot uitdrukking gebracht doordat zij sturen op een samenleving waarin burgers zelfredzaam en actief betrokken zijn (Plasterk, 2013).

Rekening houdend met de maatschappelijke context en de verwachte ontwikkelingen binnen de Nederlandse samenleving passen twee participatievormen van Levasseur en Gauvin (2010) in de context van dit onderzoek, namelijk: *in gezamenlijk belang activiteiten ondernemen* en *elkaar helpen*.

Dat deze twee participatievormen belangrijk zijn wordt duidelijk uit het kabinetsbeleid van de Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (WVS) (Veldhuijzen van Zanten-Hyllner, 2011): “Het is belangrijk dat mensen zelf verantwoordelijkheid nemen voor het organiseren van hun situatie. Mensen kunnen meestal uitstekend zelf beslissen welke ondersteuning en zorg ze nodig hebben en waar ze die krijgen. Ook kunnen mensen die zorg nodig hebben vaak goed ondersteund worden door de eigen directe omgeving” (p. 5). De steun uit de directe omgeving wordt in twee categorieën geplaatst. Aan de ene kant zijn het de mensen die informele hulp bieden, zoals het verlenen van persoonlijke zorg, begeleiding of huishoudelijke taken. De andere vorm van ondersteuning is het doen van vrijwilligerswerk waarbij de burger uit vrije wil ondersteuning biedt aan mensen uit de (directe) omgeving, waarin de persoonlijke relatie geen rol speelt (De Boer & De Kerk, 2013; Scholten, 2011).

Samengevat

Participatie kan op verschillende niveaus plaatsvinden. Voor dit onderzoek zijn de participatieactiviteiten in maatschappelijke context relevant gezien de maatschappelijke veranderingen waarin actief betrokken burgers centraal staan (Plasterk, 2013). Er worden dan ook twee participatievormen onderscheiden: *vrijwilligerswerk* en *informele hulp*. Bij het aanbieden van informele hulp gaat het om activiteiten die gericht zijn op individueel niveau zoals het verlenen van persoonlijk zorg of begeleiding. Bij het doen van vrijwilligerswerk gaat het meer om activiteiten die in gezamenlijk verband tot uitvoering worden gebracht (De Boer et al., 2011).

3.2 Sociale cohesie

De sociale samenhang tussen mensen binnen samenlevingen neemt een centrale positie in binnen de sociologie. Dit begon met de Fransman E. Durkheim (Laermans, 2012). Hij hield zich rond 1893 bezig met het verklaren van sociale verschijnselen en modernisering binnen samenlevingen. Binnen het sociale cohesievraagstuk werd geprobeerd antwoord te geven hoe het mogelijk was dat mensen op een vreedzame manier met elkaar samen kunnen leven. Daarin werd onderscheid gemaakt tussen aan de ene kant de vraag waarom een samenleving niet uiteen valt, en aan de andere kant hoe het kan dat mensen niet langs elkaar heen leven (Laermans, 2012). Tegenwoordig worden er verschillende definities gehanteerd voor het begrip sociale cohesie. Schuyt (zoals geciteerd in De Boer, Duyvendak, G, Engbersen, R. Engbersen, Van Ewijk, Hens, ... Weterings, 2002) sprak over “de interne bindingskracht van een sociaal systeem” (p. 156). Voormalig burgemeester van Amsterdam Job Cohen sprak in de context van sociale cohesie over “de boel bij elkaar houden” (De telegraaf, 2010).

Met deze uitspraak doelde Cohen op het samenbrengen van verschillende bevolkingsgroepen in de samenleving. Schnabel (zoals geciteerd in Hortulanus, 2003) definieert sociale cohesie als volgt: “de mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijke leven als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving” (p. 21-34).

3.2.1 Aspecten van sociale cohesie

In een onderzoek van Bolt en Torrance (2005) bestaat sociale cohesie uit drie aspecten: *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen* en *binding met de buurt*. Deze drie aspecten bepalen samen een belangrijke maat van sociale cohesie op het niveau van de buurt. Hieronder volgt een korte beschrijving van elk aspect van sociale cohesie:

- 1) *Sociale interacties*: het gaat hier om sociale interacties in de vorm van onderlinge sociale contacten door bijvoorbeeld een praatje met de buurtman te maken. Door het aangaan en onderhouden van de sociale contacten maken mensen kennis met elkaar en neemt het onderlinge vertrouwen toe (Bolt & Torrance, 2005; WWR, 2005).
- 2) *Gedeelde waarden en normen*: wanneer mensen dezelfde waarden, normen en dus opvattingen met elkaar delen ontstaat er een onderlinge verbondenheid en raken mensen met elkaar vertrouwd (Bolt & Torrance, 2005).
- 3) *Binding*: de mate waarin mensen zich kunnen identificeren met de (mensen) in de buurt waar zij wonen (Bolt & Torrance, 2005). En de mate waarin mensen zich letterlijk ‘thuis voelen in de buurt’ (Lupi, 2005).

Deze drie aspecten zijn met elkaar verbonden maar kunnen mogelijk ook variëren in de mate waarin deze plaatsvinden in een bepaalde buurt. Concreet kan dit betekenen dat iemand zich sterk verbonden voelt met de buurt, maar dat er geen sociale contacten onderhouden worden. Het is ook mogelijk dat de aspecten *sociale interactie* en de *binding* hoog worden gewaardeerd maar dat de bewoners niet dezelfde waarden, normen en opvattingen delen (Bolt & Torrance, 2005). Dit is overigens de reden dat er in dit onderzoek rekening wordt gehouden met de drie verschillende aspecten. De drie aspecten worden ieder apart in de analyse meegenomen en niet samengevoegd als zijnde *sociale cohesie*, zodat bepaald kan worden in welke mate de aspecten van invloed zijn op de participatievormen *informele hulp* en *vrijwilligerswerk*.

In een rapport van Knol et al. (2002) wordt opgemerkt dat *sociale cohesie* op verschillende ruimtelijke schaalniveaus plaats kan vinden. Sociale cohesie kan ontstaan tussen mensen binnen een hele samenleving of een deel van die samenleving zoals in een buurt. Sociale cohesie vindt op dit niveau mogelijk eerder plaats door de grotere ontmoetingskansen tussen de buurtbewoners.

Mensen gaan elkaar sneller vertrouwen en zullen eerder bereid zijn elkaar te helpen (WWR, 2005; Buonanno, Montolio & Vanin, 2009).

Samengevat

Er zijn verschillende manieren om het begrip *sociale cohesie* te definiëren. Schuyt zoals geciteerd in De Boer, Duyvendak, G. Engbersen, R. Engbersen, Van Ewijk, Hens, ... Weterings (2002) ziet sociale cohesie als de “bindingskracht van een sociaal systeem”, terwijl Schnabel (zoals geciteerd in Hortulanus, 2003) het meer ziet als de maatschappelijke betrokkenheid als lid van de samenleving.

Bolt en Torrance (2005) spreken niet over *sociale cohesie* als één geheel maar maken onderscheid tussen de drie aspecten: *sociale interacties*, *gedeelde waarden en normen* en *binding met de buurt*. Het is echter ook mogelijk om sociale cohesie in een kleinere context te plaatsen zoals het niveau van de buurt (Knol et al., 2002). Al deze verschillende visies over het onderwerp *sociale cohesie* brengt de volgende definitie voor dit onderzoek met zich mee: *Sociale cohesie bestaat uit de onderlinge verbondenheid tussen de inwoners van een buurt door het ervaren van sociale interactie, gedeelde waarden en normen en de binding met de buurt* (Knol et al., 2002; Bolt & Torrance, 2005).

3.3 Buurtkenmerken

Buurtkenmerken dragen volgens onderzoek van Bolt en Torrance (2005) bij aan de mate waarin er binnen een buurt gesproken kan worden van *sociale cohesie* tussen de inwoners. Zoals ook in andere onderzoeken aan bod is gekomen, wordt er in dit onderzoek onderscheid gemaakt tussen drie verschillende buurtkenmerken die (mogelijk) invloed hebben op de drie aspecten van sociale cohesie. Het gaat hier om de buurtkenmerken: *etnische diversiteit*, *woningaanbod* en *(on)veiligheid* (Knol et al., 2002; Galster, 2012; Sampson & Raudenbush, 1999). Deze buurtkenmerken worden toegelicht aan de hand van de drie aspecten van sociale cohesie (sociale interactie, gedeelde waarden en normen en binding) en bestaan uit indicatoren die per wijk kunnen verschillen. Een voorbeeld is de *etnische diversiteit* in een buurt waar de verhouding allochtoon/ autochtoon in een buurt een belangrijke indicator is. Alle indicatoren die van toepassing zijn voor de buurtkenmerken worden nader bekeken voor de twee wijken Overvecht en Noordoost. Dit wordt gedaan door de indicatoren aan de hand van percentages weer te geven in tabellen en met elkaar te vergelijken. Dit overzicht biedt de gelegenheid om aan de hand van de buurtkenmerken verwachtingen te scheppen over de mogelijke verschillen in de aspecten van sociale cohesie tussen de wijken Overvecht en Noordoost.

3.3.1 Etnische diversiteit

Sociale interactie

Een buurt die wordt gekenmerkt door *etnische diversiteit* wordt vaak in verband gebracht met een lage sociale cohesie omdat etnische diversiteit de eensgezindheid in de buurt belemmert (Tolsma, Van der Meer & Gesthuizen, 2009; Lancee & Dronkers, 2008; Sampson & Grover, 1989).

In zo een buurt is het onderlinge vertrouwen tussen mensen vaak laag en zijn de informele contacten zwak (Costa & Kahn, 2003). Vanuit de *homogeniteitstheorie* wordt verondersteld dat mensen graag omgaan met mensen met vergelijkbare achtergrondkenmerken zoals etniciteit (Alesina & La Ferrara, 2002). Contacten tussen de leden uit verschillende groepen vinden niet tot nauwelijks plaats wanneer er verschillende etnische groepen bij elkaar in een buurt leven (Putnam, 2007). Doordat mensen met dezelfde etnische achtergronden contacten onderhouden met de leden van de eigen groep is de verbondenheid met de eigen groep groot. Vaak worden contacten met mensen uit een andere (etnische) groep vermeden (Putnam, 2000; Vermeulen, 2001). *Heterogeniteit* wordt dan ook als een determinant gezien voor de sociale interacties in een buurt (Tolsma et al, 2009).

In tegenstelling tot de negatieve verwachtingen met betrekking tot de invloed van etnische diversiteit op sociale interacties, blijkt er ook een omgekeerd mechanisme plaats te kunnen vinden. Door de aanwezigheid van etnische minderheden in een buurt zijn er meer interetnische contacten mogelijk. Dit betekent dat mensen die in een homogene buurt wonen een kleine kans hebben om in contact te komen met mensen met andere achtergrondkenmerken (Allport, 1954). Naarmate een buurt wordt gekenmerkt door etnische diversiteit kunnen er onderlinge contacten plaatsvinden en zal het onderlinge vertrouwen waarschijnlijk ook toenemen. Het idee achter deze *contacttheorie* is dan ook dat diversiteit in een buurt zal leiden tot meer sociale interacties (Allport, 1954; Putnam, 2007).

Gedeelde waarden en normen

Bolt & Torrance (2005) tonen in hun onderzoek aan dat spanningen tussen bevolkingsgroepen het gevolg zijn van *botsende en ongedeelde leefstijlen*. Deze botsingen ontstaan in situaties waar mensen met verschillende etnische achtergronden niet dezelfde waarden en normen naleven (Blokland, 2008). De binding met de eigen etnische groep wordt sterker indien de leden van de etnische groep zich kunnen identificeren met de waarden, normen en opvattingen van de (eigen) groep, en wanneer deze waarden, normen en opvattingen verschillen met andere groepen (Otto & Maskowitz, 2000). Een eerste stap naar gedeelde waarden en normen tussen de bewoners uit een buurt bestaat uit het creëren van de onderlinge betrokkenheid. Dit vindt plaats wanneer de bewoners onderlinge contacten aan gaan waardoor de buurtbewoners elkaar leren kennen. Onbekendheid over de waarden en normen van andere mensen uit de buurt zorgt voor onzekerheid en verschillen in het naleven van de waarden en normen, met als gevolg dat de etnische diversiteit in de buurt wordt benadrukt en in stand wordt gehouden (Blokland, 2008).

Binding met de buurt

Ook de binding met de buurt en de binding tussen de mensen wonend in die buurt wordt in zekere mate bepaald door de etnische samenstelling van de bewoners.

Een buurt die gekenmerkt wordt door etnische diversiteit kan een belemmering zijn voor buurtbewoners om zich te identificeren met de woonomgeving en de mensen. Wanneer identificatie niet tot nauwelijks plaatsvindt worden sociale interacties vermeden en kan er geen onderling vertrouwen gecreëerd worden (Lancee & Dronkers, 2008). Vooral voor autochtonen die wonen in een gemengde wijk blijkt dit effect sterker te werken dan voor de allochtone inwoners (Dekker & Bolt, 2005). Vaak ontstaat er een situatie wat ook wel de *witte vlucht* wordt genoemd. Door de aanwezigheid van etnische minderheden in een woongebied verlaten autochtonen de *zwarte wijk*. Zij gaan op zoek naar binding met een andere wijk waardoor de achtergelaten wijk sterk wordt gekenmerkt door verschillende groepen bewoners die geen binding ervaren (Bolt, Kleinmans & Lindeman, 2011).

Samengevat

Etnische diversiteit blijkt uit bovenstaande theorieën een mogelijke verklaring te bieden voor de mate van sociale cohesie in een buurt. Er liggen verschillende oorzaken ten grondslag zoals beperkte onderlinge contacten, ongedeelde waarden, normen en opvattingen en het mogelijk niet kunnen identificeren met de buurt waar iemand woont (Putnam, 2000; Vermeulen, 2001; Blokland, 2008; Bolt et al., 2011; Dekker & Bolt, 2005). Echter, het aspect sociale interactie blijkt overigens ook onderdeel uit te maken van het aspect gedeelde waarden en normen. Een eerste stap naar het ervaren van gedeelde waarden en normen bestaat uit het creëren van onderlinge betrokkenheid wat tot stand komt door het aangaan van sociale contacten, waardoor mensen elkaar leren kennen (Blokland, 2008).

Echter, de aanwezigheid van verschillende etnische minderheden in een buurt biedt mogelijk perspectief om juist onderlinge contacten aan te gaan waardoor het vertrouwen tussen etnische groepen toeneemt (Allport, 1954; Putnam, 2007). Desalniettemin wordt er verwacht dat de etnische diversiteit in een buurt een negatieve invloed heeft op de sociale cohesie tussen de inwoners van die buurt. De verwachting is dan ook dat etnische diversiteit zorgt voor een lage sociale cohesie tussen de inwoners wonend in die buurt.

Gemeente Utrecht

De etnische diversiteit is in de wijk Overvecht groter dan in de wijk Noordoost. Dit blijkt uit het percentage allochtonen in de wijk Overvecht. Het percentage ligt bijna 36 procentpunt hoger dan in de wijk Noordoost en bijna 24 procentpunt hoger dan het gemiddelde van Utrecht. Door het hoge percentage allochtonen in de wijk Overvecht wordt er verwacht dat de ervaren sociale cohesie in die wijk lager is dan de wijk Noordoost.

Tabel 3.1: Bevolkingssamenstelling in Overvecht, Noordoost en Utrecht in procenten.

Kenmerk	Overvecht	Noordoost	Utrecht
Autochtoon ¹ in %	43,9	79,8	67,7
Allochtoon in %	56,1	20,2	32,3

Bron: WistUdata Utrecht, 2014.

3.3.2 Woningaanbod

Sociale interactie

Een hoog aanbod van (sociale) huurwoningen heeft een negatieve invloed op de sociale interacties tussen de inwoners in die buurt (Wittebrood & Permentier, 2011). Dat dit een probleem is wordt zichtbaar in het beleid dat de Nederlandse overheid lange tijd heeft gevoerd onder de noemer *herstructurering*. Het idee was dat de menging van de woningvoorraad zal leiden tot veranderingen in de bevolkingssamenstelling door verschillende bevolkingsgroepen met elkaar samen te laten leven.

Om dit te realiseren is er beleid gevoerd waarin sociale huurwoningen werden verkocht met als doel om welvarende burgers in contact te laten komen met minder gestelde burgers wonend in een (sociale) huurwoning (Wittebrood & Permentier, 2011). Het grote aanbod van sociale huurwoningen blijkt voornamelijk te gelden voor wijken die gekenmerkt worden als achterstandswijken waar meer dan driekwart van het woningaanbod bestaat uit huur. Echter, diverse onderzoeken tonen aan dat het herstructureringsbeleid geen effect heeft gehad op de menging en het stimuleren van sociale contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen. Een groot aanbod aan sociale huurwoningen biedt geen perspectief om *sociale interacties* te stimuleren (Bolt & Torrance, 2005; Ouwehand & Davis, 2004; Van der Graaf & Duyvendak, 2005; Van Beckhoven & Van Kempen, 2006).

Er klinken ook andere geluiden waarin de relatie tussen het aantal huurwoningen in een buurt en de mate van sociale interacties tussen buurtbewoners in een ander daglicht wordt gezet (Glaeser & Sacerdote, 2000). In Nederland bestaat het woningaanbod uit 38,6% sociale huur en de bouw van de woningen wordt vaak gekenmerkt door flats (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014). Onderzoek van Glaeser en Sacerdote (2000) toont aan dat de ontmoetingskansen tussen mensen wonend in een flat groot zijn omdat er een grotere kans is om andere mensen te ontmoeten. De bevolkingsdichtheid van een flat is hoog en het contact tussen verschillende flatbewoners wordt gestimuleerd door de gezamenlijke ingang naar hun eigen appartement.

Gedeelde waarden en normen

De *similarity theorie* biedt een verklaring voor de keuze die mensen maken om in een bepaalde buurt te gaan wonen. Deze keuze wordt ondersteund door de wens van mensen om te willen wonen bij mensen die op hen lijken (McPherson, Smith-Lovin, & Cook, 2001).

¹ Allochtoon: Persoon is zelf geboren in het buitenland of één van zijn/ haar ouders is geboren (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2014).

Echter, het is niet altijd mogelijk dat mensen de keuzevrijheid hebben om in een bepaalde buurt te gaan wonen. Woonwensen kunnen niet altijd vervuld worden in verband met financiële beperkingen waardoor mensen zijn aangewezen op de sociale huurmarkt (Bolt, Van Kempen & Van Weesep, 2009). De woningvoorraad zou dan ook van invloed kunnen zijn op het aspect *gedeelde waarden en normen* (Broekhuizen, Van Wonderen & Van Marissing, 2013).

Een hoog aanbod aan sociale huurwoningen in een buurt kenmerkt zich wel door mensen met vaak eenzelfde jaarinkomen van maximaal (€ 34.678 netto per jaar) (Woningnet, 2014), maar mogelijk ook met mensen die niet dezelfde waarden en normen met elkaar delen met als gevolg dat er spanningen tussen bevolkingsgroepen kunnen ontstaan (Broekhuizen et al., 2013).

Binding met de buurt

De woningvoorraad in een buurt dat voor een groot deel bestaat uit (sociale) huur heeft een negatieve invloed op de ervaren verbondenheid met de buurt en de mensen wonend in die buurt (Wittebrood & Permentier, 2011). In een wijk waar het aantal koopwoningen hoger is dan het aantal huurwoningen voelen mensen zich vaker onderdeel van de buurt wat de binding met de buurt versterkt (Wittebrood & Permentier, 2011). Het idee is dat mensen met een koopwoning meer investeren in hun woning wat ten goede komt aan het welvaartsniveau en de binding met de buurt. Een buurt waar mensen een hoge mate van welvaart ervaren draagt bij aan de reputatie van de buurt omdat mensen eerder geneigd zullen zijn hun huis beter te onderhouden dan de mensen die geen eigen huis bezitten. Hierdoor zal de kans groter zijn dat zij zich eerder thuis voelen en zich gaan identificeren met de omgeving waar zij wonen (Permentier, 2009).

Een andere mogelijke verwachting is dat de binding met de buurt belemmerd wordt door residentiële mobiliteit (Wittebrood & Permentier, 2011; Bolt et al, 2009). Buurten met een groot aanbod van huurwoningen krijgen wellicht meer te maken met nieuwe buurtbewoners. Indien de huidige bewoners niet meer voldoen aan de maximale inkomensgrens om in aanmerking te blijven voor een sociale huurwoning, kan dit betekenen dat zij plaats moeten maken voor nieuwe bewoners (Rijksoverheid, 2014b). Overigens zijn mensen met een (sociale) huurwoning ook vrijer om te verhuizen, in tegenstelling tot de mensen met een koophuis die vaak gebonden zijn aan hypothecaire verplichtingen (Van Ommeren, 2006). Door residentiële mobiliteit wordt het voor bewoners moeilijker om zich te binden met de buurt, wat tevens belemmerend werkt voor de onderlinge samenhang tussen deze bewoners door de wisselde buurtcontacten (Shaw & MacKay, zoals geciteerd in Anderson, 2014).

Samengevat

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het woningaanbod invloed heeft op de mate van sociale cohesie in een buurt.

De meeste geluiden klinken richting de negatieve relatie tussen sociale huur en sociale cohesie ondanks het feit dat flats de mogelijkheid bieden voor de onderlinge ontmoetingskansen wat de sociale cohesie zou vergroten (Wittebrood & Permentier, 2011; Glaeser & Sacerdote, 2000; Broekhuizen et al., 2013). De verwachting is dat het aantal (sociale) huurwoningen in een buurt een negatieve invloed heeft op de sociale cohesie tussen in de inwoners wonend in die buurt.

Gemeente Utrecht

Uit de gegevens van tabel 3.3 blijkt het woningaanbod in de wijk Overvecht vooral te bestaan uit sociale huurwoningen en flats. In vergelijking met de wijk Noordoost blijkt dit aanzienlijke hoge percentages te zijn met verschillen van respectievelijk 44,9% en 46,7%. Echter, een opvallend gegeven is de residentiële mobiliteit. Ondanks de theoretische verklaringen met betrekking tot de relatie tussen een hoog aanbod (sociale) huurwoningen en het aantal verhuizingen blijkt dit voor de wijk Overvecht niet te gelden. Een mogelijke verklaring kan liggen bij de beperkte financiële middelen waardoor mensen niet kunnen verhuizen omdat dat niet binnen het budget past (Vranken, Campaert, Dierckx & Van Haarlem, 2009). Op basis van bovenstaande theorieën wordt echter wel verondersteld dat het woningaanbod binnen de wijk Overvecht aanleiding geeft om te verwachten dat de ervaren sociale cohesie in deze wijk lager is dan de wijk Noordoost.

Tabel 3.2: Buursamenstelling in Overvecht, Noordoost en Utrecht in procenten.

Kenmerk	Overvecht	Noordoost	Utrecht
Koop in %	20,0	58,5	48,3
Sociale huur in %	71,3	26,4	38,6
Particuliere huur in %	8,6	15,3	13,0
Flats in %	77,6	30,9	42,0
Residentiële mobiliteit in %	24,7	29,9	28,4

Bron: WistUdata Utrecht, 2014.

3.3.3 Onveiligheid

Sociale interactie

Het ervaren van onveiligheid zorgt ervoor dat mensen sociale interactie uit de weggaan (Sampson, Raudenbush, Earls, 1997; Knol et al., 2002; Vélez, 2001; Blokland, 2008). Mensen zijn op individueel niveau door angstgevoelens vaak niet in staat overlastgevende burgers aan te spreken op hun gedrag omdat zij bang zijn voor de gevolgen (Blokland, 2008). Echter, sociale interacties komen tot stand wanneer mensen elkaar vertrouwen (Sampson et al., 1997). Dit kan per wijk verschillen. In achterstandswijken is de kans groter dat mensen minder sociale contacten met hun buurtbewoners onderhouden omdat het vaak ontbreekt aan onderling vertrouwen. Tevens is er minder oog voor de omgeving omdat deze mensen vaker kampen met persoonlijke problemen (Mulder, 2009).

Door de beperkte sociale interacties neemt het wantrouwen toe omdat buurtbewoners niet in staat zijn om samen actie te ondernemen om de veiligheid in de buurt te waarborgen. De bedreigende situaties worden versterkt doordat mensen het idee hebben dat zij niet in gezamenlijk belang in kunnen grijpen omdat mensen mogelijk onbehulpzaam en egoïstisch zijn (Ross, Mirowsky & Pribesh, 2002).

Gedeelde waarden en normen

De meeste mensen hebben wel een idee welke waarden en normen bijdragen aan een leefbare woonomgeving. Niet alleen in de wijk waar gelijkgestemde wonen maar ook wanneer er verschillen tussen mensen zijn zullen mensen zelf in staat zijn bepaalde waarden en normen na te leven (Hortulanus, 1995; Diekstra, zoals geciteerd in De Beer & Schuyt, 2004; Kleinhans & Bolt, 2002). Echter, het is niet altijd vanzelfsprekend dat mensen elkaar aanspreken op ongewenst gedrag wanneer gewenste waarden en normen niet worden nageleefd, mogelijk omdat zij angstig zijn om anderen aan te spreken. De oorzaak ligt mogelijk in de verschillen in achtergrondkenmerken van mensen zoals *etniciteit* (Blokland, 2008). Mensen weten te weinig van elkaar, en gaan er van uit dat anderen niet dezelfde waarden en normen naleven dan zichzelf. Tevens speelt stigmatisering een rol. Mensen van Marokkaanse afkomst worden gezien als gevaarlijk omdat zij vaak geassocieerd worden met het moslimgeloof en het risico op extremisme, zoals dit zich heeft voortgedaan in Amerika op 11 september 2001 of het beeld dat wordt geschetst vanuit de Nederlandse politiek (Fadil, 2011). Ongedeelde waarden en normen en de angst om deze af te dwingen in ongewenste onveilige situaties worden veroorzaakt doordat men te weinig van elkaar afweet, met als gevolg dat mensen zich onveilig voelen in hun eigen leefomgeving (Blokland, 2008; Fadil, 2011).

Binding met de buurt

Mensen die zich verbonden voelen met de buurt ervaren over het algemeen een hogere mate van veiligheid dan mensen die zich niet verbonden voelen met de buurt waar zij wonen. Een mogelijke oorzaak is residentiële mobiliteit (Kleinhans & Bolt, 2002). De residentiële mobiliteit is groter naarmate een buurt gekenmerkt wordt door etnische diversiteit. Wanneer autochtonen bijvoorbeeld het gevoel van onveiligheid in een buurt ervaren zij mogelijk de keuze zullen maken om in een andere buurt te gaan wonen waar zij zich wel veilig en thuis voelen. In dit geval wordt er ook wel gesproken van *white flight* (Van Ham & Clark, 2009). Een gevolg is dat zo een buurt gekenmerkt wordt door wisselende contacten tussen buurtbewoners en door onvoldoende mogelijkheden om in collectief belang de veiligheid in de buurt te waarborgen. Wanneer mensen zich onveilig voelen in de buurt bestaat de kans dat zij zich niet verbonden voelen met de buurt waar zij wonen (Kleinhans & Bolt, 2002). Daarnaast tonen Van Ham en Clark (2009) in hun onderzoek aan dat de *sociale economische status* (SES) ook van invloed is op de *residentiële mobiliteit*. Mensen met een hoge SES zullen eerder verhuizen dan mensen met lagere SES omdat mensen met een hoge SES meer (financiële) mogelijkheden hebben om te verhuizen.

Door een hoge mate van residentiële mobiliteit ontbreekt het aan een georganiseerd sociaal systeem om in gezamenlijk verband te streven naar een veilige leefomgeving, wat zal leiden tot een beperkte binding met de buurt en de mensen uit de buurt (Sampson & Raudenbush, 1999).

Samengevat

In een buurt waar mensen onveiligheidsgevoelens ervaren zal sociale interactie nauwelijks plaatsvinden, ervaren mensen niet dezelfde waarden en normen en zullen zij geen binding ervaren met de buurt en de mensen uit de buurt. Dit betekent dat de drie aspecten van sociale cohesie invloed hebben op de veiligheidsgevoelens van de inwoners uit een bepaalde buurt. De verwachting is dan ook: een hoge mate van sociale cohesie zal ertoe leiden dat mensen zich veiliger voelen in de buurt.

Gemeente Utrecht

Kijkend naar de wijken Overvecht en Noordoost blijken er grote verschillen te zijn in de veiligheidsbeleving van mensen. De inwoners van de wijk Overvecht ervaren een hoge mate van onveiligheidsgevoel (51,1%). Deze percentages zijn in vergelijking met de inwoners van de wijk Noordoost hoger met een verschil van 26,2%. De mensen die zich vaak onveilig voelen in de buurt bedragen zelfs bijna vijf keer meer dan de inwoners van de wijk Noordoost. Op basis van bovenstaande theorieën en de gegevens uit tabel 3.3 wordt het volgende verwacht: de sociale cohesie in de wijk Overvecht is lager dan de wijk Noordoost omdat de inwoners meer onveiligheid ervaren.

Tabel 3.3: Onveiligheidsgevoelens in Overvecht, Noordoost en Utrecht in procenten.

Kenmerk	Overvecht	Noordoost	Utrecht
Wel eens onveilig in eigen buurt in %	43,7	23,4	31,1
Vaak onveilig in eigen buurt in %	7,4	1,5	3,7

Bron: WistUdata Utrecht, 2014.

3.4 De relatie tussen sociale cohesie en participatie

Het laatste gedeelte van het theoretische kader bestaat uit een beschrijving waarin de relaties tussen de drie aspecten van sociale cohesie en de twee vormen van participatie (vrijwilligerswerk en informele hulp) met elkaar in verband worden gebracht. Een terugblik op de buurtkenmerken schept de verwachting dat de inwoners wonend in Overvecht laag scoren op de drie aspecten van sociale cohesie, dit in tegenstelling tot de inwoners van Noordoost. Het theoretische kader wordt afgesloten met een conceptueel model met de verwachte relaties.

3.4.1 Vrijwilligerswerk

Sociale interactie

Sociale interacties leiden tot een grote onderlinge betrokkenheid waardoor men in gezamenlijk belang activiteiten gaan ondernemen (Homans, 2010).

Mensen die sociale contacten onderhouden met mensen die aangesloten zijn bij een vrijwilligersorganisatie zullen door hun netwerk aan sociale contacten zelf ook sneller vrijwilligerswerk doen (Clary, Snyder, Ridge, Copeland, Stukas, Haugen & Miene, 1998). Hypothese 1A luidt: de kans op het doen van vrijwilligerswerk is kleiner voor de mensen wonend in de wijk Overvecht dan voor de inwoners van de wijk Noordoost door een lage ervaren sociale interactie.

Gedeelde waarden en normen

Mensen kunnen vanuit hun intrinsieke waarden de motivatie hebben om op basis van deze bepaalde waarden en normen bij te dragen aan ontwikkelingen in de samenleving. Deze maatschappelijke bijdrage wordt mogelijk geleverd door aansluiting te vinden bij een vrijwilligersorganisatie (Clary & Snyder, 1999). Het delen van dezelfde waarden en normen speelt een belangrijke rol tussen mensen omdat dit een bepaalde onderlinge verbondenheid creëert (Bron, 2006). Een andere reden om vrijwilligerswerk te verrichten ligt gelegen in de norm die binnen de familiesfeer heerst. Over het algemeen is de kans groter om vrijwilliger te worden naarmate familieleden ook een vrijwillige bijdrage leveren aan de samenleving of dit in het verleden hebben gedaan (Greenberg, 2011). Dit proces kan mogelijk ook gelden wanneer mensen uit de buurt deze verwachtingen hebben ten aanzien van vrijwilligerswerk. Hypothese 1B luidt: de kans op het doen van vrijwilligerswerk is kleiner voor de mensen wonend in de wijk Overvecht dan voor de inwoners van de wijk Noordoost door lage ervaren gedeelde waarden en normen.

Binding met de buurt

Het doen van vrijwilligerswerk gaat in zekere mate ook gepaard met de binding die mensen hebben met de buurt en de mensen wonend in die buurt. Naarmate de verbondenheid tussen de mensen in de buurt hoog is, zijn zij eerder bereid om bepaalde activiteiten in collectief verband te ondernemen (Lochne, Kawachi & Kennedy, 1999). Vaak zijn het de excentrieke waarden die er voor zorgen dat mensen vrijwilligerswerk gaan doen. In een omgeving waarin mensen het wenselijk vinden om vrijwilligerswerk te verrichten, gaan mensen die zich met de buurt verbonden voelen eerder vrijwilligerswerk doen (Clary et al., 1998). Hypothese 1C luidt: de kans op het doen van vrijwilligerswerk is kleiner voor de mensen wonend in de wijk Overvecht dan voor de inwoners van de wijk Noordoost door een lage ervaren binding met de buurt en de mensen in de buurt.

3.4.2 Informele hulp

Sociale interactie

In het kader van het aanbieden van informele hulp blijkt het sociale netwerk voornamelijk uit sociale contacten te bestaan met mensen uit de eigen buurt. Het niveau van de buurt biedt de mogelijkheid om snel en via een korte weg sociale interacties aan te gaan en te onderhouden.

De kans dat mensen zich aangetrokken voelen om informele hulp te bieden wordt vergroot door het directe contact met buurtbewoners. Deze sociale interacties vergroten het verantwoordelijkheidsgevoel om te zorgen voor mensen uit de directe omgeving mede door de onderlinge betrokkenheid tussen de burgers (Holtrop, 2012). Hypothese 2A luidt: de kans op het verlenen van informele hulp is kleiner voor de mensen wonend in de wijk Overvecht dan voor de inwoners van de wijk Noordoost door een lage ervaren sociale interactie.

Gedeelde waarden en normen

De directe contacten van mensen zoals familie of burens bepalen in zekere mate het verantwoordelijkheidsgevoel om hulp aan te bieden. Dit komt door de emotionele betrokkenheid die mensen onderling ervaren maar mogelijk ook door de gedeelde waarden en normen die binnen het netwerk aanwezig zijn. Binnen een samenleving vormen mensen ideeën die samen gaan met de wenselijke waarden en normen om elkaar te helpen (Coleman & Deepak, 1994). Binnen een sterk sociaal netwerk waarin mensen de norm naleven om elkaar te helpen is de onderlinge betrokkenheid ook groot en zal de kans groter zijn dat informele hulp wordt aangeboden (Etzioni, 1996). Hypothese 2B luidt: de kans op het verlenen van informele hulp is kleiner voor de mensen wonend in de wijk Overvecht dan voor de inwoners van de wijk Noordoost door lage ervaren gedeelde waarden en normen.

Binding met de buurt

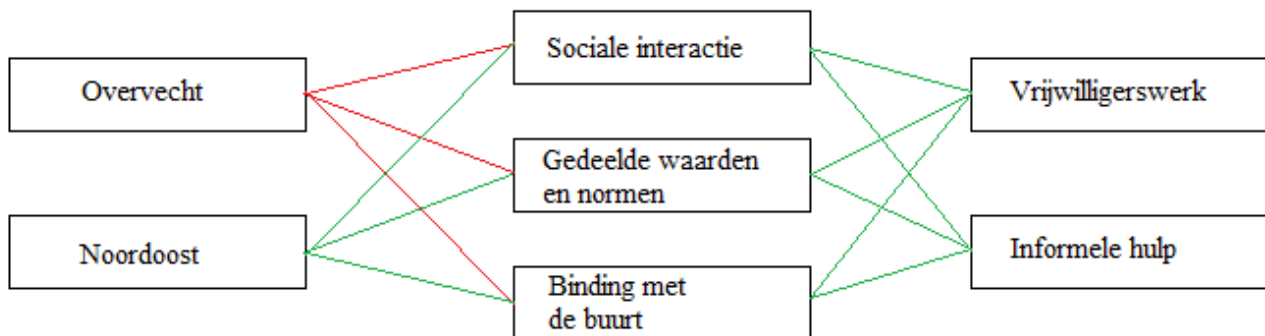
Informele hulp ontstaat in de eerste plaats doordat de onderlinge verbondenheid tussen mensen hoog is waardoor zij zich emotioneel verbonden voelen om de mensen uit de (directe) omgeving te helpen met bijvoorbeeld het aanbieden van zorg, het doen van boodschappen of op visite gaan (De Boer, 2007; Van Houten & Winsemius, 2010). De laatste hypothese (2C) luidt: de kans op het verlenen van informele hulp is kleiner voor de mensen wonend in de wijk Overvecht dan voor de inwoners van de wijk Noordoost door een lage ervaren verbondenheid met de buurt en de mensen uit de buurt.

3.4.3 Conceptueel model

Naar aanleiding van het theoretische kader kan het verschil tussen de drie aspecten van sociale cohesie en participatie voor de wijken Overvecht en Noordoost schematisch worden weergegeven (figuur 3.1). De buurtkenmerken etnische diversiteit, woningaanbod en (on)veiligheid geven aanleiding te verwachten dat de aspecten van sociale cohesie voor de mensen wonend in de wijk Overvecht lager worden ervaren (rode lijnen) dan de mensen wonend in de wijk Noordoost (groene lijnen). Voor de mensen wonend in de wijk Overvecht zal dit naar verwachting negatief van invloed zijn op de kans op het doen van vrijwilligerswerk en informele hulp.

In het algemeen wordt verwacht dat de drie aspecten van sociale cohesie positief van invloed zijn op de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp. De lijnen tussen de drie aspecten van sociale cohesie naar de twee participatieactiviteiten in figuur 3.1 worden in het groen aangegeven.

Figuur 3.1 Conceptueel model sociale cohesie en participatie, Overvecht en Noordoost.

Bron: Eigen interpretatie gebaseerd op het theoretische kader.

4. Data en methode

Dit hoofdstuk bestaat uit een beschrijving van de data en methode waarin uitleg wordt gegeven over de dataverzameling, operationalisering van de variabelen en de analysemethoden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de beschrijvende statistieken.

4.1 Data verzameling

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een secundaire dataset afkomstig van de Gemeente Utrecht, genaamd: *Inwonersenquête 2013* (Gemeente Utrecht, 2013d). De inwonersenquête van de Gemeente Utrecht is een jaarlijks terugkomend enquêteonderzoek. Het doel van de inwonersenquête is om gemeentelijk beleid te beoordelen aan de hand van de ervaringen van de Utrechtse burgers. Het gaat hier om een breed scala aan beleidsonderwerpen zoals veiligheid en de leefbaarheid van de buurt (Gemeente Utrecht, 2014).

Steekproef

Afhankelijk van het jaar (even- en oneven jaren) worden de enquêtes op wijk- of subwijkniveau verstuurd. Voor de inwonersenquête van 2013 is de steekproeftrekking gebaseerd op subwijkniveau. Daarnaast is er rekening gehouden met het aantal inwoners per subwijk omdat dit verschilt. Het aantal terug te verwachten enquêtes loopt uiteen van minimaal 180 tot maximaal 370 en is dus afhankelijk van de subwijkgrootte. Er is bij de steekproeftrekking rekening gehouden met groepen respondenten waarvan de ervaring is dat de respons bij deze groep laag is. Deze groepen worden uiteindelijk oververtegenwoordigd in de steekproef.

Om te bepalen waar de oververtegenwoordiging nodig is wordt er onderscheid gemaakt tussen negen groepen gebaseerd op herkomst en leeftijd. De respondentenpercentages worden bepaald aan de hand van de ervaringen van voorgaande jaren. Deze methode van steekproeftrekking maakt het mogelijk om te bepalen hoeveel respondenten er per groep en per subwijk nodig zijn waarbij rekening wordt gehouden met de representativiteit. Na dit proces kan er een steekproef worden getrokken uit het Gemeentelijke Basis Administratiebestand (GBA) (Gemeente Utrecht, 2014d).

Enquêtes

In totaal hebben bijna 24.000 Utrechters een de inwonersenquête 2013 ontvangen. In de eerste instantie ontvangt iedereen die behoort tot de populatie een brief met een persoonlijke inlogcode. Met deze inlogcode kunnen de respondenten via het internet aangegeven of ze deel willen nemen aan het enquêteonderzoek van de Gemeente Utrecht. In de tweede fase ontvangen de mensen die zich hebben aangemeld een papieren versie van de enquête. De respondenten van 65 jaar en ouder kunnen uiteindelijk twee maal de papieren enquête ontvangen. Om een zo groot mogelijke respons te krijgen worden de respondenten waarvan de ingevulde enquête nog ontbreekt telefonisch aangemoedigd om de enquête als nog in te vullen (Gemeente Utrecht, 2013d).

Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie voor dit onderzoek bestaat uit de respondenten die wonen in de wijken Overvecht ($n = 367$) en Noordoost ($n = 441$). Kijkend naar de representativiteit van de dataset dan blijkt dit voor de verhouding allochtoon/ autochtoon redelijk overeen te komen met de inwoners van de twee wijken. In het respondentenbestand heeft 68% een allochtone achtergrond. Voor de wijk Noordoost geldt een percentage van 20%. Deze percentages komen redelijk overeen met de inwoners in de wijken (respectievelijk 56% en 20%) (WistUdata Utrecht, 2014).

4.2 Operationalisering

In dit onderdeel van het hoofdstuk data en methode worden de variabelen beschreven die zijn gebruikt in de analysemethoden. Per variabele wordt er aangegeven welke aanpassingen er zijn gedaan en hoe de nieuwe variabelen er nu uit zien. Omdat de onderzoeksvariabele *sociale cohesie* uit meerdere variabelen bestaat, dient er ook gekeken te worden naar het betrouwbaarheidsniveau van deze variabelen. Anders gezegd dient er getest te worden of de items hetzelfde meten. Dit wordt gedaan door te kijken naar de Cronbach' Alpha, die de waarde .7 dient aan te nemen om te spreken van goede betrouwbaarheid (Field, 2013).

Afhankelijke variabelen

In dit onderzoek zijn er twee afhankelijke variabelen van toepassing: *informele hulp* en *vrijwilligerswerk*.

Voor de afhankelijke variabele *informele hulp* is er gebruik gemaakt van de vraag: ‘Wilt u de gemeente helpen met de volgende activiteiten in uw buurt, zoals: zorg voor hulp aan uw buurtbewoners’ (bijvoorbeeld boodschappen doen, bezoek brengen, klusjes). De antwoordcategorieën bestaan uit 1) doe ik al, 2) ja, dat wil ik doen, 3) nee, dat wil ik niet doen en 4) weet niet. In dit onderzoek wordt er alleen gekeken naar de respondenten die daadwerkelijk hulp aanbieden versus de mensen die dit niet doen. Het aanbieden van hulp wordt in dit onderzoek *informele hulp* genoemd, hiermee wordt de hulp bedoeld aan hulpbehoevenden uit de directe omgeving bestaande uit huishoudelijke- en/ of persoonlijke hulp (Oudijk, De Boer, Woittiez, Timmermans, De Klerk, 2010). De antwoordcategorieën 2, 3 en 4 zijn gehercodeerd naar 0 "nee" en antwoordcategorie 1 = "ja" en is daarmee onveranderd. De respondenten die aan hebben gegeven wel de intentie te hebben om informele hulp aan te bieden (antwoordcategorie 2) zijn onder de categorie “nee” geplaatst omdat de intentie nog niets zegt over het daadwerkelijk aanbieden van informele hulp.

Voor afhankelijke variabele *vrijwilligerswerk* is er gebruik gemaakt van een vraag of men aangesloten is bij een vrijwilligersorganisatie. Respondenten kunnen aangesloten zijn bij één maar ook bij meerdere vrijwilligersorganisaties. Er wordt gesproken van vrijwilligerswerk als er in gezamenlijk verband vrijwilligersactiviteiten worden ondernomen (Scholten, 2011). De antwoorden bestaan uit 13 categorieën waarbij de laatste een optie is om aan te geven niet te zijn aangesloten bij een vrijwilligersorganisatie. Mogelijke vrijwilligersorganisaties zijn: zang/ muziek/ toneel/ hobby, sport/ politiek, vakbond/ werknemers/ werkgevers, godsdienst/ levensbeschouwing, school/ crèche/ peuterspeelzaal, bejaarden/ gehandicaptenhulp, maatschappelijke doelen, buurtcentrum, specifieke allochtone verenigingen, anders en ongeorganiseerd. De variabele *vrijwilligerswerk* is gehercodeerd waardoor deze nu dichtoorn van aard is. Antwoordcategorie "ik doe geen vrijwilligerswerk" neemt de waarden "0 = nee" aan en de overige nemen de waarden "1 = ja" aan.

Onafhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabele is *Noordoost*. In de enquête hebben de respondenten hun postcode kunnen invullen. De postcodes zijn gekoppeld aan het niveau van de wijk en zelfs op subwijkniveau. Op het niveau van de wijk bestaat er een variabele *wijk* waarin de respondenten middels hun postcode zijn gekoppeld aan één van de tien wijken. Voor dit onderzoek wordt er alleen gebruik gemaakt van de respondentendata van de wijken *Overvecht* en *Noordoost*. Overvecht neemt in het huidige databestand de waarde 3 aan en Noordoost de waarde 4. Deze twee waarden zijn aangepast waardoor *Noordoost* nu de waarde "0" aanneemt de *Overvecht* de waarde "1".

Hypothesevariabelen sociale cohesie

Sociale cohesie bestaat in dit onderzoek uit drie aspecten, *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen* en *binding met de buurt*. De drie onafhankelijke variabelen zijn gebaseerd op verschillende vragen.

Sociale interactie is gebaseerd op vijf vragen: 1) de mensen in deze buurt gaan op een prettige manier met elkaar om, 2) er zijn mensen met wie ik goed kan praten, 3) er zijn mensen bij wie ik terecht kan, 4) de mensen in de buurt gaan veel met elkaar om en 5) de mensen in de buurt kennen elkaar niet goed. Bij alle vragen gelden dezelfde antwoordcategorieën, lopend van 1) zeer eens tot en met 5) zeer oneens. Een hoge score betekent een lage sociale interactie met uitzondering op vraag 5, omdat deze ontkennend wordt gesteld met het woord 'niet'. Om te zorgen dat een hoge score leidt tot een hoge mate van sociale interactie zijn de vragen 1 tot en met 4 gehercodeerd. Dit betekent dat de antwoordcategorieën er nu als volgt uit zien: 1 "zeer oneens", 2 "oneens", 3 "neutraal" 4 "eens" en 5 "zeer eens". Door de aanpassingen van de antwoordcategorieën kunnen de vragen worden samengevoegd. De samengevoegde variabelen zijn gedeeld door het aantal items (5) om een gemiddelde te krijgen. Omdat het aspect *sociale interactie* bestaat uit een samengevoegde variabele dient er gekeken te worden naar het betrouwbaarheidsniveau tussen de items aan de hand van de Cronbach'Alpha. Deze blijkt een waarde te hebben van .7 wat aangeeft dat de samengevoegde variabelen voldoende met elkaar correleren.

De variabele *Gedeelde waarden en normen* is gebaseerd op één vraag: "in deze buurt kunnen autochtonen en allochtonen niet goed met elkaar omgaan". De antwoordcategorieën lopen van 1 "zeer eens" tot en met 5 "zeer oneens". Een hoge score betekent dat mensen het niet met de vraag eens zijn met de verwachting dat de respondent een hoge mate van gedeelde waarden en normen ervaren.

Het aspect *Binding met de buurt* is gebaseerd op twee vragen. Er is onderscheid gemaakt tussen de binding met de buurt en binding met de mensen uit de buurt. De binding met de buurt is gebaseerd op de vraag "wat vindt u van de buurt waar u woont?". En de binding met de mensen uit de buurt is gebaseerd op de vraag "ik voel me prettig bij de mensen die in deze buurt wonen". De vraag met betrekking tot de binding met de buurt bestaat uit vier antwoordcategorieën lopend van 1 "zeer prettig" tot en met 4 "zeer onprettig". Voor de vraag met betrekking tot de binding met de mensen uit de buurt zijn er vijf antwoordcategorieën van toepassing. Deze lopen van 1 "zeer eens" tot en met 5 "zeer oneens". Ook in deze situatie is het nodig de antwoordcategorieën te hercoderen zodat een hoge score een hoge mate van verbondenheid betekent. Voor de binding met de buurt bestaan de antwoordcategorieën nu uit: 1 "zeer oneens", 2 "oneens" 3 "eens" en 4 "zeer eens". Voor de binding met de mensen uit de buurt gelden de antwoordcategorieën: 1 "zeer oneens", 2 "oneens", 3 "neutraal", 4 "eens" en 5 "zeer eens".

Overigens zijn er twee redenen waarom het niet mogelijke is om deze twee variabelen samen te voegen. Ten eerste is het niet mogelijk om twee variabelen met elkaar samen te voegen omdat dit er gewoonweg te weinig zijn. Ten tweede verschillen de antwoordmogelijkheden van elkaar waardoor ze niet samen te voegen zijn (Field, 2013)

Kijkend naar de Cronbach's Alpha tussen de drie aspecten *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen* en *binding* dan blijkt deze boven het wenselijke niveau van .7 te liggen, namelijk: .713. Met dit resultaat kan geconcludeerd worden dat er aan de betrouwbaarheid van de variabelen wordt voldaan. Daarnaast is er ook gecontroleerd voor collineariteit tussen de verschillende variabelen van sociale cohesie. Multicollineariteit treedt op wanneer de aspecten van sociale cohesie teveel met elkaar correleren waardoor ze niet afzonderlijk getoetst kunnen worden op de afhankelijke variabelen *vrijwilligerswerk* en *informele hulp* (Field, 2013). Voor dit onderzoek blijkt er geen sprake te zijn van multicollineariteit (VIF = < 10.0 en tolerance = < .01).

Controlevariabelen

Bij het analyseren van de data worden er een aantal controlevariabelen meegenomen: *leeftijd*, *geslacht*, *etniciteit*, *opleidingsniveau* en *inkomen*.

Respondenten hebben door middel van een open vraag hun leeftijd kunnen invullen. Deze vraag is aangepast door er leeftijdscategorieën van te maken. Deze zien er nu als volgt uit: 1 “15 tot 35 jaar”, 2 “35 tot 55 jaar”, 3 “55 tot 75 jaar” en 4 “75 jaar en ouder”. Een andere controlevariabele betreft sekse bestaande uit 1 “man” en 2 “vrouw”. De twee categorieën zijn gehercodeerd naar de variabele *vrouw*: 0 “man” en 1 “vrouw”.

De definitie voor *etniciteit* is gehanteerd zoals deze door het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt beschreven. De definitie voor etniciteit luidt dan ook: ‘onder allochtonen worden personen verstaan van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren’ (CBS, 2014). Etniciteit is een samengestelde variabele. Deze variabele is vereenvoudigd door geen onderscheid te maken tussen verschillende etnische achtergronden. De huidige variabele etniciteit bestaat uit 1 “autochtoon” 2 “Overige westerse allochtoon” en 3 “niet- westerse allochtoon”. De variabele is hergecodeerd door onderscheid te maken tussen 0 “autochtoon” en 1 “allochtoon” waarbij antwoordcategorieën 2 en 3 nu behoren bij 1 “allochtoon” en categorie 1 “autochtoon” nu 0 “autochtoon” is.

Het *opleidingsniveau* is gewijzigd in andere opleidingscategorieën. De vraag die hierbij hoort, luidt: "Wat is de hoogste opleiding waar u een diploma van heeft?" Respondenten hebben een keuze kunnen maken uit de volgende antwoordcategorieën: 1) geen, 2) laag onderwijs/ basisonderwijs, 3) laag of middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, 4) hoger algemeen voortgezet onderwijs, 5) lager beroepsonderwijs, 6) middelbaar beroepsonderwijs, 7) hoger beroeps- en wetenschappelijk onderwijs en 8) anders. De variabele is hergecodeerd naar drie categorieën: De antwoordcategorieën 1, 2, 3 en 5 is 1 = "lagere opleiding". De antwoordcategorieën 4 en 6 is 2 = "middelbare opleiding" geworden en de antwoordcategorie 7 is de categorie 3 = "hogere opleiding" geworden. De antwoordcategorie 8 'anders' is hiermee komen te vervallen omdat deze niet binnen één van de drie categorieën vallen.

De laatste controlevariabele is het *inkomen*. De vraag die bij deze variabele hoort luidt: "Wat is per maand het netto inkomen van uw huishouden?" Met uitzondering van een uitkering, pensioen, alimentatie, vakantiegeld, kinderbijslag en huursubsidie. De antwoordcategorieën bestaan uit: 1 "minder dan € 1.050,- per maand", 2 "€ 1.050,- tot € 1.400,- per maand", 3 "€ 1.400,- tot € 1.800,- per maand", 4 "€ 1.800,- tot 3.100,- per maand", 5 "€ 3.100,- of meer per maand" en de laatste categorie 6 "wil ik liever niet zeggen". De variabele is aangepast door er twee categorieën van te maken. Deze categorieën zijn gebaseerd op het bruto modaal jaarinkomen van 2013 (€ 32.500) (Rijksoverheid, 2013). Mensen kunnen met hun inkomen onder of boven het modaal inkomen zitten. De categorieën 1 t/m 3 behoren tot 0 "laag inkomen" en de categorieën 4 en 5 behoren tot 1 "hoog inkomen". Hiermee is antwoordcategorie 6 komen te vervallen.

Beschrijvende statistieken

Hieronder in tabel 4.1 worden de beschrijvende statistieken weergegeven. Deze gegevens bieden inzicht in de variabelen die in dit onderzoek zijn gebruikt. Het respondentenaantal bedraagt voor alle variabelen $n = 808$. De variabelen *Noordoost*, *informele hulp*, *vrijwilligerswerk*, *vrouw*, *allochtoon* en *inkomen* zijn dichotoom van aard en nemen de waarden 0 of 1 aan. Het is daarom niet wenselijk om voor deze variabelen het *minimum*, *maximum*, *gemiddelde* en de *standaard afwijking* weer te geven. Deze variabelen worden daarom onder het kopje *gemiddelde* aangeduid als proporties. Voor een aantal variabelen bleken er missende waarden te zijn. Deze zijn in aantallen te zien in de rechterkolom van tabel 4.1. De meeste missende waarden blijken te zitten in de variabelen *sociale interacties* (36%), *gedeelde waarden en normen* (34%) en *inkomen* (29%). De variabele *sociale interactie* is een samengestelde variabele waardoor de missende waarden bij elkaar zijn opgeteld. Voor de missende *waarde gedeelde waarden* gaat het om de mensen die ervaren dat allochtonen en autochtonen niet goed met elkaar om gaan. Deze hoge missende waarden zijn te verklaren doordat mensen de antwoordcategorie "weet niet/ geen mening" hebben ingevuld. Een verklaring voor *inkomen* ligt gelegen in de vraaggevoeligheid waardoor de respondenten mogelijk geen antwoord hebben willen geven op de vraag met betrekking tot hun inkomen.

Tabel 4.1: Beschrijvende statistieken (n = 808).

Variabelen	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Std. af	Missende waarden
Onafhankelijke variabelen					
Noordoost (1 = Overvecht)			.55		
Afhankelijke variabelen					
Informele hulp			.16		19
vrijwilligerswerk			.47		
Variabelen sociale cohesie					
Sociale interactie	1.80	5.00	3.60	.55	287
Gedeelde waarden en normen	1.00	5.00	3.40	.91	277
Binding met de buurt					
Binding met de buurt	1.00	4.00	3.13	.64	16
Buurt met mensen uit de buurt	1.00	5.00	3.60	.83	27
Controlevariabelen					
Vrouw (0 = Man)			.50		
Allochtoon (0 = Autochtoon)			.32		
Leeftijd	1.00	4.00	1.54	.64	
Opleidingsniveau	1.00	3.00	2.41	.77	42
Inkomen (0 = laag)			.50		238

Bron: Gemeente Utrecht, 2013d.

4.3 Analysemethode

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van meerdere onderzoeksmethoden: *T-toets* en een *logistische regressieanalyse*. De analysemethoden worden apart toegelicht.

4.3.1 T-toets voor onafhankelijke groepen

Voor de eerste analysemethode is er gebruik gemaakt van een *T-toets* voor *onafhankelijke groepen*. Deze analysemethode wordt toegepast om de verschillen in gemiddelden tussen de twee onafhankelijke groepen (Overvecht en Noordoost) te toetsen. De verschillen in gemiddelden voor de twee onafhankelijke groepen worden nader bekeken voor de variabelen *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen*, *binding*, *vrijwilligerswerk* en *informele hulp*. De hypothesen die zijn voortgekomen uit het theoretische kader worden vervolgens in het tweede onderdeel van dit onderzoek getoetst aan de hand van een logistische regressieanalyse.

Om de T-toets voor onafhankelijke groepen op de juiste manier te interpreteren dient er eerst gekeken te worden naar *Levene's Test voor gelijke varianties*. Er wordt gesproken van een niet significant effect als de resultaten van de Levene's Test een significante waarde aanneemt dat groter is dan .05. Dit betekent dat de varianties tussen de twee onafhankelijke groepen aan elkaar gelijk zijn. In dit geval dient er dus gekeken te worden naar de resultaten die horen bij gelijke varianties (bovenste rij van de output *equal variances*).

Indien de Levene's Test een waarde aanneemt die lager ligt dan het significantieniveau van .05 dan is er sprake van ongelijke varianties. In dit geval is er een significant effect en worden de resultaten gebruikt die horen bij de ongelijke varianties (onderste rij van de output *not assumed*) (Field, 2013).

4.3.2 Logistische regressieanalyse

Aan de hand van een logistische regressieanalyse kunnen de hypothesen worden getoetst. Tabel 5.2 geeft de output met de afhankelijke variabele *vrijwilligerswerk* en Tabel 5.3 voor de afhankelijke variabele *informele hulp*. Beide afhankelijke variabelen zijn dichotoom van aard. Door gebruik te maken van een *logistische regressieanalyse* is het mogelijk de kans te bepalen in hoeverre de afhankelijke variabelen *vrijwilligerswerk* en *informele hulp* de waarden van 0 "nee" of 1 "ja" aannemen. Hiermee wordt voorkomen dat de resultaten waarden gaan aannemen onder de 0 of boven de 1 waardoor de resultaten niet meer te interpreteren zijn (Sieben, 2002).

Voor beide tabellen wordt er aan de hand van het eerste model gekeken in hoeverre de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp wordt beïnvloed door de variabele *Overvecht*. Om er achter te komen of dit effect mogelijk verklaard kan worden door één of meerdere bewonerskenmerken worden in het tweede model de controlevariabelen aan het eerste model toegevoegd. Indien er een significant effect blijkt te zijn tussen één of meerdere bewonerskenmerken dan biedt dit een verklaring voor de kans op het doen van vrijwilligerswerk of het verlenen van informele hulp. Wanneer er geen significant effect is gevonden voor één van de bewonerskenmerken dan bieden de aspecten van sociale cohesie mogelijk een verklaring voor de kans op het doen van vrijwilligerswerk of het verlenen van informele hulp. Deze resultaten worden weergegeven in de modellen drie tot en met vijf. Het laatste model (6) bestaat uit een overzicht van de resultaten waarin alle variabelen samen aan het model zijn toegevoegd. Dit biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen welke variabelen een verklaring bieden voor de kans op het doen van vrijwilligerswerk of verlenen van informele hulp.

Op de verticale as aan de linkerkant worden de namen van de onafhankelijke-, hypothese- en de controlevariabelen weergegeven. Bovenaan op de horizontale as staan de modelnummers één tot en met vijf met elk de, b (richting coëfficiënt), $\text{Exp}(B)$ (geschatte odds coëfficiënt) en de standaardafwijking. De R^2 (Nagelkerke) geeft in hoeverre de onafhankelijke-, hypothese- en de controlevariabelen een verklaring bieden voor de afhankelijke variabelen *vrijwilligerswerk* en *informele hulp*.

Odds ratio

Indien een significant effect is gevonden voor één of meerdere variabelen in een van de modellen is het relevant te weten hoeveel procent kans het doen van vrijwilligerswerk en verlenen van informele toe- of afnemen. Deze kans kan bepaald worden door middel van een odds ratio.

De output van een *logistische regressieanalyse* levert geen kant-en-klare odds ratio op maar wel gegevens om de odds ratio zelf uit te rekenen.

De rekenformule die hierbij hoort ziet er als volgt uit:

$$\ln(odds) = \ln(p/(1-p)) = \dots$$

$$p = \exp(\dots)/(1+\exp(\dots)) = \dots$$

De eerste stap voor het berekenen van de odds ratio begint door te kijken naar de waarschijnlijkheid dat een kans zich voordoet en te delen door de waarschijnlijkheid dat de kans zich niet voor doet ($p = p/(1-p)$) (Field, 2013). Dit kan worden uitgelegd met een voorbeeld uit Tabel 5.3 model 2 voor de relatie tussen de wijk (Overvecht) en de kans op het doen van *informele hulp* weergegeven in Tabel 4.3. Er dient eerst gekeken te worden naar de beschrijvende statistieken in tabel 4.2. Onder de gemiddelde waarden van *informele hulp* wordt de waarde .16 weergegeven. Deze waarde geeft de waarschijnlijkheid aan dat de kans op het verlenen van informele hulp zich voordoet. De waarschijnlijkheid dat de kans zich niet voordoet wordt berekend door .16 af te trekken van 1 ofwel $1 - .16 = .84$. Door deze twee gegevens met elkaar te delen komt er de waarde .19 uit ($.16 / .84 = .19$). Dit is het getal dat nodig is voor de volgende stap waarvoor gekeken dient te worden naar de outputgegevens onder "Exp(B)" (model 4.3). De Exp(B) is geschatte odds coëfficiënt en nog niet de daadwerkelijke odds ratio. De Exp(B) neemt de waarde 1.714 aan. Deze waarde wordt vermenigvuldigd met .19. Hier komt de waarde .33 uit. Deze waarde dient vervolgens weer gedeeld te worden door $1 + .33$. De odds ratio is hier .25. Door de odds ratio te vermenigvuldigen met 100 kan de volgende conclusie worden getrokken: de bewoners van Overvecht blijken een 25% grotere kans te hebben op het verlenen van informele hulp.

Tabel 4.3: Voorbeeld om de odds ratio te berekenen.

Informele hulp	b	Stad. af	Exp(B)
Overvecht	.539*	1.714	.232

Bron: Gemeente Utrecht, 2013d.

Het is dus mogelijk om bij significante effecten odds ratios te berekenen. In het resultatenhoofdstuk (5) worden de odds ratios in percentages uitgedrukt. Dit biedt de mogelijkheid inzicht te krijgen in de waarschijnlijkheid dat de kans zich voordoet met betrekking tot de afhankelijke variabelen *informele hulp* en *vrijwilligerswerk*.

Echter, opgemerkt dient te worden dat de *sociale cohesie* variabelen een schaalniveau hebben dat loopt van één tot en met vijf. Wanneer de odds ratio voor deze variabelen worden benoemd zal er gesproken worden over een maximale kans. Voor de duidelijkheid wordt er tussen haakjes aangegeven hoeveel deze kans elke keer kan toenemen. Dit wordt gedaan door de maximale kans te delen door vijf.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de hypothesen weergegeven. Er zijn in totaal drie tabellen gebruikt die hieronder elk apart worden toegelicht.

T-toets

Omdat er verwacht wordt dat er verschillen zijn tussen de wijken Overvecht en Noordoost dient er gekeken te worden of deze verschillen ook daadwerkelijk aanwezig zijn. Om hier achter te komen wordt er gebruik gemaakt van een t-toets waarmee gekeken kan worden naar het verschil in gemiddelden voor de variabelen *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen*, *binding*, *vrijwilligerswerk* en *informele hulp*. Een negatief significant effect betekent dat iets in de wijk Noordoost gemiddeld minder voorkomt dan in de wijk Overvecht. Andersom betekent een positief significant effect dat iets in de wijk Overvecht meer voorkomt dan in de wijk Noordoost. Dit komt omdat de wijk Overvecht de waarde "1" aanneemt en de wijk Noordoost de waarde "0". De resultaten van de t-toets worden genoteerd in vrijheidsgraden (n-2), t-waarden en de p-waarden.

Tabel 5.1: T-toets met de gemiddelden, het verschil in de gemiddelden en T-scores voor twee onafhankelijke groepen Overvecht en Noordoost (n = 808).

	Overvecht	Noordoost	Vershil	T-score
Sociale interactie	3.398	3.752	-.353	-9.492***
Gedeelde waarden en normen	3.290	3.509	-.219	-3.430**
Binding buurt	2.856	3.360	-.503	-12.049***
Binding mensen	3.258	3.889	-.631	-.11.357***
Vrijwilligerswerk	.415	.512	-.096	-.2.747**
Informele hulp	.186	.142	.045	1.701

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bron: Gemeente Utrecht, 2013d.

De verwachting is dat de inwoners van de wijk Overvecht minder sociale cohesie ervaren dan de inwoners van de wijk Noordoost. In dit onderzoek bestaat sociale cohesie uit drie aspecten: *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen* en *binding met de buurt*.

Tevens wordt er verwacht dat er in Overvecht minder mensen vrijwilligerswerk doen en dat er minder mensen zijn die informele hulp verlenen ten opzichte van de mensen uit Noordoost. De resultaten van de t-toets worden per variabele hieronder toegelicht.

Uit de eerste analyse (Tabel 5.1) met het aspect *sociale interactie* blijken de inwoners uit de wijk Overvecht significant minder sociale interactie te ervaren dan de inwoners uit de wijk Noordoost, $t(806) = -9.492, p = .001$. Kijkend naar het aspect *gedeelde waarden en normen* dan kan hier ook geconcludeerd worden dat de mensen wonend in de wijk Overvecht significant minder gedeelde waarden en normen ervaren dan de mensen wonend in de wijk Noordoost, $t(806) = -3.430, p < .001$. Binding bestaat uit twee vormen. Mensen kunnen zich verbonden voelen aan de buurt zelf en mensen kunnen zich verbonden voelen aan de mensen uit de buurt. De resultaten van de t-toets tonen aan dat de inwoners van de wijk Overvecht significant minder binding met de buurt ervaren dan de mensen uit Overvecht, $t(806) = -.12.049, p < .001$. Voor binding met de mensen uit de buurt blijken mensen uit Overvecht ook minder binding met de mensen uit de buurt te ervaren dan de inwoners van Noordoost, $t(806) = -11.357, p < .001$.

Concreet betekent dit dat de ervaren sociale cohesie voor de inwoners uit de wijk Overvecht lager ligt dan voor de inwoners uit de wijk Noordoost.

Kijkend naar de variabele *vrijwilligerswerk* dan is er is een negatief significant effect gevonden tussen de wijken Overvecht en Noordoost, $t(806) = 2.747, p = .006$. Dit betekent dat de inwoners van de wijk Overvecht significant minder vrijwilligerswerk verlenen dan de inwoners van Noordoost. Dit resultaat ondersteunt de verwachting dat er in Overvecht minder vrijwilligerswerk wordt gedaan dan in Noordoost.

In de laatste rij van Tabel 5.1 wordt er gekeken naar het verschil in gemiddelde voor de variabele *informele hulp* tussen Overvecht en Noordoost. In tegenstelling tot de verwachting is hier geen significant effect gevonden. Dit betekent dat het aanbieden van informele hulp niet verschilt voor de wijken Overvecht en Noordoost.

5.1 Vrijwilligerswerk

De verwachting dat de mensen uit de wijk Overvecht minder vrijwilligerswerk doen dan de inwoners uit Noordoost is met de bovenstaande t-toets bevestigd. Aan de hand van een logistische regressieanalyse wordt getracht te verklaren waarom de inwoners van Overvecht minder vrijwilligerswerk doen dan de inwoners van Noordoost. De verwachting voor alle hypothesen is dat de kans op het doen van vrijwilligerswerk kleiner is voor de mensen wonend in Overvecht dan voor de mensen wonend in Noordoost door een lage ervaren sociale interactie (1A), gedeelde waarden en normen (1B) en binding met de buurt en de mensen uit de buurt (1C).

Om de hypothesen te kunnen bevestigen zal de variabele Overvecht in het tweede model negatief significant moeten zijn. Het effect van Overvecht zal vervolgens moeten verdwijnen wanneer de aspecten van sociale cohesie aan de variabelen uit het tweede model worden toegevoegd.

Net als in de eerder vertoonde resultaten laten de resultaten van het eerste model zien dat de kans op het doen van vrijwilligerswerk kleiner is voor de mensen wonend in de wijk Overvecht ten opzichte van de mensen wonend in de wijk Noordoost, $b = -.389$, $p/2 = .003$. De tweede stap is om te kijken of het effect van de wijk blijft bestaan indien er gecontroleerd wordt voor de bewonerskenmerken *vrouw*, *allochtoon*, *leeftijd*, *opleidingsniveau* en *inkomen*. Kijkend naar model 2 dan blijkt het effect van de wijk te verdwijnen. Wanneer er naar de bewonerskenmerken wordt gekeken blijkt het opleidingsniveau een verklaring te bieden voor de kleine kans op het doen van vrijwilligerswerk voor de mensen wonend in de wijk Overvecht. Mensen met een laag opleidingsniveau hebben een significant kleinere kans op het doen van vrijwilligerswerk dan hoogopgeleiden, $b = -.806$, $p/2 = < .000$. De odds ratio bedraagt 28%. Tevens hebben de mensen met een middenhoog opleidingsniveau een significant kleinere kans op het doen van vrijwilligerswerk dan hoogopgeleiden, $b = -.357$, $p/2 = .031$. Hier gaat het om een odds ratio van 38%. Kortom; doordat er in Overvecht meer mensen wonen met een laag en middenhoog opleidingsniveau, en doordat een hoog opleidingsniveau een positief verband heeft met het doen van vrijwilligerswerk, wordt er in de wijk Overvecht gemiddeld minder vrijwilligerswerk gedaan.

Echter, het verschil tussen de kans op het doen van vrijwilligerswerk voor de twee wijken Overvecht en Noordoost blijkt dus verklaard te kunnen worden door het verschil in het opleidingsniveau van de bewoners. Dit betekent dat het verschil tussen de inwoners van Overvecht en Noordoost niet verklaard wordt door één of meerdere hypothesevariabelen. Een uitleg voor de modellen drie tot en met vijf is niet meer relevant aangezien dit geen nieuwe informatie oplevert. Wel zijn de resultaten terug te zien in Tabel 5.2. Concluderend aan de hypothesen (1A tot en met 1C) betekent dit dat deze verworpen kunnen worden. Kortom; De kans op het doen van vrijwilligerswerk is kleiner voor de mensen uit Overvecht doordat zij gemiddeld minder hoog zijn opgeleid dan de inwoners van Noordoost.

Het is interessant te bekijken in hoeverre de kans op het doen van vrijwilligerswerk wordt verklaard door één of meerdere aspecten van sociale cohesie, losstaand van het effect van de wijk. In het laatste model (6) zijn alle variabelen in de analyse toegevoegd. Kijkend naar de aspecten van sociale cohesie dan blijkt alleen het aspect *sociale interactie* een positief significant effect te hebben op de kans op het doen van vrijwilligerswerk, $b = .399$, $p/2 = .008$. De andere aspecten van sociale cohesie (gedeelde waarden en normen en binding) blijken geen verklaring te bieden voor de kans op het doen van vrijwilligerswerk. Echter, mensen met een laag opleidingsniveau hebben een significant kleinere kans op het doen van vrijwilligerswerk dan mensen met een hoog opleidingsniveau, $b = -.797$, $p/2 = < .001$.

Mensen met een middenhoog opleidingsniveau hebben ook een significant kleinere kans op het doen van vrijwilligerswerk dan mensen met een hoog opleidingsniveau, $b = -.337$, $p/2 = .040$. Het effect van de ervaren sociale interactie op de kans op het doen van vrijwilligerswerk wordt mogelijk verklaard door het opleidingsniveau. De kans op het doen van vrijwilligerswerk is voor laagopgeleiden 29% en voor middenhoogopgeleiden 39% kleiner dan voor hoogopgeleiden.

Onderaan de modellen in Tabel 5.2 worden de R^2 (Nagelkerke) weergegeven. Deze waarden geven inzicht in de verklarende variantie. Anders gezegd zijn dit de waarden die inzicht geven in hoeverre de kans op het doen van vrijwilligerswerk wordt verklaard door de variabelen per model. De R^2 neemt maximaal de waarde .072 (7.2%) aan.

Tabel 5.2: Logistische regressieanalyse van Overvecht op vrijwilligerswerk en de invloed van de drie aspecten van sociale cohesie, gecontroleerd voor vrouw, allochtoon, leeftijd, opleidingsniveau en inkomen (n=808).

Vrijwilligerswerk	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5			Model 6		
	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)
<i>Onafhankelijke variabele</i>																		
Overvecht	-.389**	.143	.678	-.119	.165	.888	-.005	.170	.995	-.085	.166	.919	-.001	.178	.099	.017	.179	1.017
<i>Hypothesevariabelen</i>																		
1A: Sociale interactie							.421**	.143	1.524							.399**	.165	1.490
1B: Gedeelde waarden en normen										.135*	.081	1.144				.100	.087	1.106
1C: Binding buurt													.293*	.147	1.340	.208	.151	1.232
1C: Binding mensen													-.027	.112	.973	-.157	.122	.855
<i>Controlevariabelen</i>																		
Vrouw				.050	.145	1.051	-.007	.147	.993	.036	.146	1.037	.040	.146	1.041	-.016	.148	.984
Allochtoon				-.113	.165	.893	.120	.166	1.128	-.127	.166	.881	-.119	.166	.888	-.126	.167	.882
<i>Leeftijd (referentie: 75+)</i>																		
Cat. 15 – 35 jaar				-.222	.339	.801	-.293	.402	.746	-.248	.401	.781	-.187	.401	.830	-.310	.406	.733
Cat. 35 – 55 jaar				.384	.397	1.468	.290	.400	1.336	.371	.397	1.450	.395	.398	1.458	.275	.403	1.316
Cat. 55 – 75 jaar				.179	.406	1.196	.149	.408	1.161	.154	.407	1.166	.186	.407	1.205	.122	.410	1.130
<i>Opleidingsniveau (referentie: Hoog)</i>																		
Laag				-.806***	.245	.446	-.785***	.246	.456	-.820***	.245	.440	-.789***	.246	.454	-.797***	.247	.451
Midden				-.357*	.191	.700	-.328*	.192	.720	-.359*	.191	.698	-.350*	.192	.705	-.337*	.192	.714
<i>Inkomen (referentie: Hoog)</i>																		
Laag				.109	.167	1.115	.163	.169	1.177	.114	.167	1.121	.135	.168	1.145	.169	.169	1.184
R² (Nagelkerke)	.012			.052			.066			.057			.060			.072		

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bron: Gemeente Utrecht, 2013d.

5.2 Informele hulp

In tabel 5.3 staat de afhankelijke variabele *informele hulp* centraal. De resultaten bieden inzicht in de factoren die mogelijk van invloed zijn op de kans op het verlenen van *informele hulp*. De verwachting voor alle hypothesen (2A tot en met 2C) is dat de kans op het verlenen van informele hulp lager zal zijn voor de mensen wonend in de wijk Overvecht door een lage ervaren *sociale interactie* (2A), *gedeelde waarden en normen* (2B) en *binding* (3C) dan voor de mensen wonend in Noordoost. Om deze verwachtingen te kunnen bevestigen zal de variabele *Overvecht* in het tweede model negatief significant moeten zijn. Dit negatieve significante effect van de variabele *Overvecht* zal moeten verdwijnen wanneer de aspecten van sociale cohesie aan de variabelen uit het tweede model worden toegevoegd.

In een eerder vertoonde analyse (t-toets) bleek het aanbieden van informele hulp niet te verschillen tussen de inwoners van de wijken Overvecht en Noordoost. In het eerste model van Tabel 5.3 wordt er gekeken naar de relatie tussen de variabele *Overvecht* en *informele hulp*. De kans dat de inwoners van de wijk Overvecht informele hulp aanbieden blijkt significant groter te zijn dan voor de mensen uit Noordoost, $b = .328$, $p/2 = .045$ (odds ratio van 21%). In tegenstelling tot de verwachting blijkt de kans op het verlenen van informele hulp groter te zijn voor de mensen uit Overvecht dan voor de mensen uit Noordoost. Een tweede stap is dan ook om te kijken of dit effect verklaard kan worden door de achtergrondkenmerken van de bewoners: *vrouw*, *allochtoon*, *leeftijd*, *opleidingsniveau* en *inkomen*. Kijkend naar het tweede model dan blijkt het effect van de variabele *Overvecht* niet te verdwijnen. Alsnog hebben de inwoners van Overvecht een grotere kans op het verlenen van informele hulp dan de inwoners van Noordoost, $b = .539$, $p/2 = .010$. In tegenstelling tot de verwachting blijken de inwoners van Overvecht een 25% grotere kans te hebben op het verlenen van informele hulp dan de mensen uit Noordoost.

Wanneer er rekening wordt gehouden met de achtergrondkenmerken van de bewoners blijkt het significant effect van *Overvecht* niet te verdwijnen. Dit betekent dat het effect van *Overvecht* ook niet zal verdwijnen wanneer de hypothesevariabelen getoetst worden. De aspecten van sociale cohesie zullen dan ook geen verklaring bieden voor de kans op het verlenen van informele hulp voor de mensen uit Overvecht. Concluderend aan de hypothesen betekent dit resultaat dat de kans op het verlenen van informele hulp niet kleiner is voor de mensen wonend in de wijk Overvecht door een lage ervaren sociale cohesie. Er is dan ook geen bevestiging gevonden voor de hypothesen 2A tot en met 2C. De resultaten voor de hypothesevariabelen zijn terug te zien in de modellen drie tot en met vijf. Om te beoordelen welke factoren wel van invloed zijn op de kans op het verlenen van informele hulp dient er gekeken te worden naar model 6.

In het laatste model (6) zijn alle aspecten van sociale cohesie in het model meegenomen in de analyse. Het significante positieve effect van de variabele Overvecht blijft bestaan. Mensen wonend in de wijk Overvecht hebben een grotere kans (27%) op het verlenen van informele hulp ten opzichte van de mensen wonend in de wijk Noordoost, $b = .671$, $p/2 = .004$. Tevens blijft het aspect sociale interactie positief significant, $b = .636$, $p/2 = .003$. De kans op het verlenen van informele hulp neemt toe met maximaal 26% (5 x 5,2%) naarmate de ervaren sociale interactie ook toeneemt.

Echter, het verschil tussen de inwoners uit Overvecht en Noordoost blijft significant wanneer er gecontroleerd wordt voor de bewonerskenmerken. Er is een negatief significant effect gevonden voor de variabele *leeftijd*, $b = -.1.017$, $p/2 = .026$. Mensen met een leeftijd tussen de 15 – 35 jaar hebben een significant kleinere kans (odds ratio van 6%) op het verlenen van informele hulp ten opzichte van mensen ouder dan 75 jaar. Het verschil in leeftijdsopbouw biedt geen volledige verklaring voor de grotere kans op het verlenen van informele hulp voor de mensen uit Overvecht.

Onderaan elk model wordt de waarde van de verklarende variantie weergegeven in R^2 (Nagelkerke). Kijkend naar alle modellen neemt de R^2 (Nagelkerke) maximaal de waarde .12 (12%) aan. Dit betekent dat de kans op het verlenen van informele hulp met maximaal 12% wordt verklaard door de variabelen die zijn gebruikt om de kans op het verlenen van informele hulp te verklaren.

Tabel 5.3: Logistische regressieanalyse van Overvecht op informele hulp en de invloed van de drie aspecten van sociale cohesie, gecontroleerd voor vrouw, allochtoon, leeftijd, opleidingsniveau en inkomen (n=808).

Informele hulp	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5			Model 6		
	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)	b	Std. af	Exp(B)
<i>Onafhankelijke variabele</i>																		
Overvecht	.328*	.191	1.388	.539*	.232	1.714	.705**	.242	2.024	.544*	.234	1.723	.641*	.250	1.898	.671**	.252	1.956
<i>Hypothesevariabelen</i>																		
1A: Sociale interactie							.598**	.194	1.819							.636**	.225	1.890
1B: Gedeelde waarden en normen										.020	.110	1.020				-.061	.118	.941
1C: Binding buurt													-.068	.199	.934	-.164	.203	.848
1C: Binding mensen													.228	.157	1.257	.079	.171	1.082
<i>Controlevariabelen</i>																		
Vrouw				.310	.200	1.363	.237	.203	1.267	.309	.200	1.362	.302	.200	1.352	.240	.203	1.272
Allochtoon				-.381	.236	.683	-.397*	.239	.672	-.383	.236	.682	-.393*	.238	.675	.393	.240	1.481
<i>Leeftijd (referentie: 75+)</i>																		
Cat. 15 – 35 jaar				-.925*	.511	.396	-1.017*	.517	.362	-.929*	.511	.395	-.894*	.514	.409	-1.017*	.251	.362
Cat. 35 – 55 jaar				.186	.486	1.204	.054	.493	1.056	.183	.486	1.201	.209	.489	1.232	.056	.496	1.058
Cat. 55 – 75 jaar				.660	.485	1.935	.632	.490	1.882	.656	.486	1.927	.684	.488	1.981	.648	.492	1.912
<i>Opleidingsniveau (referentie: Hoog)</i>																		
Laag				-.189	.314	.828	-.136	.320	.873	-.190	.314	.827	-.186	.318	.830	-.134	.320	.875
Midden				-.132	.272	.876	-.068	.276	.934	-.132	.272	.877	-.114	.273	.892	-.063	.276	.939
<i>Inkomen (referentie: Hoog)</i>																		
Laag				-.125	.230	.882	-.048	.234	.953	-.125	.230	.883	-.106	.231	.899	-.053	.234	.948
R² (Nagelkerke)	.006			.098			.117			.098			.103			.119		

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bron: Gemeente Utrecht, 2013d.

6. Conclusie en discussie

Veranderingen binnen de Nederlandse samenleving brengen andere verwachtingspatronen met zich mee voor burgers maar ook voor de Gemeente Utrecht. De Nederlandse samenleving dient meer te functioneren als *participatiesamenleving* waarbij burgers hun zorg zelf moeten gaan organiseren. De landelijke overheid trekt zich steeds meer terug waardoor zorgtaken voor een groot deel komen te rusten bij de Gemeente Utrecht (Bestuur en Organisatie, 2013). De sociale cohesie tussen burgers gaat een steeds grotere rol spelen omdat de onderlinge verbondenheid van de burgers een mogelijke stimulans is voor de zelfredzaamheid (Schnabel et al., 2008). Participatievormen die samenhangen binnen de context van de participatiesamenleving bestaan uit het doen van vrijwilligerswerk en aan het aanbieden van informele hulp. Met dit onderzoek is getracht te achterhalen of de participatievormen Vrijwilligerswerk en informele hulp verklaard kunnen worden door de mate van sociale cohesie en of dit mogelijk verschilt tussen de wijken Overvecht en Noordoost. De centrale vraag die voor dit onderzoek is beantwoord luidt: *In hoeverre bepaalt de mate van sociale cohesie de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp voor de inwoners van de wijken Overvecht en Noordoost en welke maatregelen kan de Gemeente Utrecht treffen om de kans op deze twee participatievormen te stimuleren?*

6.1 Conclusie

In dit onderzoek bieden de aspecten van sociale cohesie (sociale interactie, gedeelde waarden en normen en buurtbinding) geen verklaring voor het verschil tussen de inwoners van de wijken Overvecht en Noordoost op de kans op het doen van vrijwilligerswerk. Echter, de kans op het doen van vrijwilligerswerk blijkt mogelijk wel verklaard te kunnen worden door de ervaren sociale interacties. Naarmate mensen meer sociale interacties ervaren zal dit de kans vergroten op het doen van vrijwilligerswerk ongeacht de wijk waar iemand woont. Een mogelijke verklaring hiervoor ligt gelegen in het sociale netwerk van mensen. De kans is groot dat mensen door het onderhouden van sociale contacten een netwerk hebben gevormd met mensen die betrokken zijn bij een vrijwilligersorganisatie. Door sociale contacten te onderhouden maken mensen kennis met de mogelijkheden rondom vrijwilligerswerk via de mensen uit hun eigen sociale netwerk, waardoor zij wellicht zelf ook onderdeel gaan uitmaken van een vrijwilligersorganisatie (Clary et al., 1998).

De andere participatievorm heeft betrekking op het verlenen van informele hulp. In dit onderzoek kan niet worden bevestigd dat de kans op het verlenen van informele hulp kleiner is voor de mensen wonend in de wijk Overvecht door een lage ervaren sociale cohesie. Echter, de kans op het verlenen van informele hulp is groter voor de mensen wonend in de wijk Overvecht. Het verschil tussen de inwoners van de wijken Overvecht en Noordoost op de kans op het doen van vrijwilligerswerk kan niet worden verklaard door één of meerdere aspecten van sociale cohesie.

Dit zou kunnen betekenen dat de buurtkenmerken *etnische diversiteit, hoog aanbod (sociale) huur en (on)veiligheid* mogelijk niet of op een andere manier van invloed zijn op het ervaren van de sociale interacties, gedeelde waarden en normen en binding met de buurt. Overigens blijkt de kans op het verlenen van informele hulp toe te nemen naarmate mensen meer sociale interacties ervaren, ongeacht de wijk waar zij wonen.

Een hoog aanbod aan (sociale) huur hoeft mogelijk niet te resulteren in een hoge residentiële mobiliteit. De wijk Overvecht wordt gekenmerkt door een hoog aanbod aan (sociale) huur. Toch blijken mensen minder snel te verhuizen dan de mensen wonend in de wijk Noordoost waar het aanbod van (sociale) huurwoningen aanzienlijk lager ligt. Dit biedt dus geen verklaring voor een lage sociale cohesie tussen de inwoners van de wijk Overvecht en de kans op het verlenen van informele hulp. Een mogelijke verklaring kan liggen in het onderzoek van Glaeser en Sacerdote (2000). Zij hebben met hun onderzoek aangetoond dat ontmoetingskansen worden vergroot door bevolkingsdichtheid. Indien er veel mensen op een oppervlakte wonen zoals in een flatgebouw worden sociale interacties gestimuleerd. Mensen ontmoeten elkaar eerder mede doordat zij gebruikmaken van een gezamenlijke ingang. Hierdoor ontstaat er onderlinge betrokkenheid waardoor mensen eerder bereid zijn elkaar te helpen. Overigens worden de mensen wonend in de wijk Noordoost niet gekenmerkt door sociale- en/of maatschappelijke problemen zoals deze zich voordoen in de wijk Overvecht. Een gegeven is dat er in de wijk Overvecht veel meer mensen wonen die niet in staat zijn rond te komen met hun maandelijkse inkomen. Dit zou een reden kunnen zijn dat mensen in Overvecht eerder geneigd zijn om elkaar te helpen omdat zij geen zorg uit het formele circuit kunnen inkopen. Mensen wonend in Noordoost zouden mogelijk eerder alternatieve betaalde hulp kunnen inschakelen.

Een mogelijke verklaring voor de kans op het verlenen van informele hulp door de ervaren sociale interacties kan liggen in het verantwoordelijkheidsgevoel van mensen. Door de onderlinge contacten raken mensen met elkaar bekend en zullen zij elkaar gaan vertrouwen. Het vertrouwen in de ander vergroot het verantwoordelijkheidsgevoel waardoor mensen eerder bereid zijn om elkaar te helpen (Holtrop, 2012). Overigens hoeven onveiligheidsgevoelens geen aanleiding te geven om te verwachten dat mensen elkaar niet vertrouwen. De *contacttheorie* biedt hiervoor mogelijk ook een verklaring. Naarmate er onderlinge contacten tussen verschillende mensen zijn, neemt het onderlinge vertrouwen toe, en zijn mensen eerder bereid om elkaar te helpen (Allport, 1954; Putnam, 2007).

In de wijken Overvecht en Noordoost doen zich op verschillende terreinen participatieactiviteiten voor. Er kunnen participatieactiviteiten worden uitgevoerd met financiële ondersteuning uit het leefbaarheidsbudget. Een voorbeeld voor de wijk Overvecht is *Buurtjongerenteams scholen Overvecht*. Dit initiatief wordt in uitvoering gebracht door jongeren.

Zij spreken leeftijdsgenoten aan op ongewenst gedrag. In de wijk Noordoost worden er bijvoorbeeld participatieactiviteiten georganiseerd om de groenvoorziening in de wijk te stimuleren (Gemeente Utrecht, 2014b).

Op het gebied van informele hulp wordt er binnen de Gemeente Utrecht in samenwerking met verschillende (zorg)organisaties gewerkt met buurtteams. Momenteel zijn er zes buurtteams actief die ondersteuning bieden aan een breed scala aan probleem- en zorgvragen binnen de kaders van Team Jeugd & Gezin en Team Sociaal. De buurtteams bieden ondersteuning om de zelfstandigheid van mensen te stimuleren. Mensen die betrokken zijn in de vorm van het aanbieden van informele hulp worden door de Gemeente Utrecht ondersteund. Deze ondersteuning vindt plaats op individueel- en groepsniveau (gemeente Utrecht, 2013). Kijkend naar de wijken Noordoost en Overvecht dan blijken er alleen in de wijk Overvecht twee buurtteams actief te zijn: buurtteam Overvecht – De Gagel en buurtteam Overvecht – Spoorzoom. Op dit moment zijn er dus geen buurtteams actief in de wijk Noordoost. Echter, vanaf 2015 wordt het aantal buurtteams uitgebreid. Onduidelijk is nog waar deze zich gaan vestigen (Gemeente Utrecht, 2014d).

6.2 Discussie

Dit onderzoek draagt bij aan het verklaren van de mate van sociale cohesie in een wijk waar sociale- en/ of maatschappelijke problemen een rol spelen en de invloed die dit mogelijk heeft op de maatschappelijke betrokkenheid van burgers. Vanuit de wetenschappelijke literatuur worden er veel handvatten geboden om te verwachten dat sociale- en maatschappelijke problemen niet bevorderlijk zijn binnen een samenleving in de context van participatie. Een lage sociale cohesie zal dan ook leiden tot een lage maatschappelijke betrokkenheid. Met dit onderzoek is aangetoond dat een wijk die gekenmerkt wordt door mensen met sociale- en/of maatschappelijke problemen minder sociale cohesie ervaren. Echter, dit hoeft niet direct te betekenen dat deze mensen minder maatschappelijk betrokken zijn. Dit onderzoek geeft mogelijk aanleiding om andere verklaringen te vinden voor de factoren die mogelijk wel van invloed zijn op participatie. Extra ondersteuning voor het uitbereiden van deze factoren wordt ook geboden gezien de maximale verklarende variantie van 12%.

Sociale cohesie is een breed begrip. Een definitie van het begrip wordt in de wetenschappelijke literatuur dan ook op verschillende manieren gehanteerd. Om het begrip beter meetbaar en in een kleiner schaalniveau te plaatsen is er gebruik gemaakt van de begripsdefinitie zoals Bolt en Torrance (2005) dat hebben gedaan. In het onderzoek van Bolt en Torrance (2005) onderscheiden zij drie aspecten van sociale cohesie: *sociale interactie*, *gedeelde waarden en normen* en *binding met de buurt*. Naar aanleiding van dit onderzoek worden er vraagtekens gezet in hoeverre deze aspecten samen sociale cohesie vormen. Het aspect *sociale interactie* blijkt mogelijk onderdeel uit te maken van de andere twee aspecten.

Het ervaren van gedeelde waarden en normen vindt plaats wanneer mensen elkaar kennen en ook sociale contacten onderhouden (Blokland, 2008). Dit kan mogelijk ook het geval zijn bij het aspect *binding*. Het niet kunnen identificeren met de buurt en de mensen in de buurt is het gevolg van beperkte sociale interacties met een toename van het onderlinge wantrouwen (Lancee & Dronkers, 2008). Dit resultaat biedt aanleiding te concluderen om in vervolgonderzoek meer rekening te houden met de sterke onderlinge verbondenheid van de drie aspecten.

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een secundaire dataset van de Gemeente Utrecht wat bestaat uit een groot respondentenaantal. Daarnaast blijkt het respondentenaantal niet veel te verschillen voor de twee wijken Overvecht en Noordoost. Dit zijn twee belangrijke voorwaarden om de betrouwbaarheid en de representativiteit van het onderzoek te waarborgen. Echter, het gebruikmaken van een secundaire dataset brengt ook beperkingen met zich mee. Er moeten keuzes gemaakt worden bij het definiëren en operationaliseren van de drie aspecten van sociale cohesie. De aspecten verschillen in het aantal variabelen. Het aspect *gedeelde waarden en normen* bestaat uit één vraag, wellicht is dit te weinig om dit aspect goed te kunnen meten. Tevens leidt de begripsdefinitie *vrijwilligerswerk* voor stof tot discussie. Vrijwilligerswerk is in dit onderzoek grofweg ingedeeld in twee categorieën 'ja' en 'nee'. Deze definitie is mogelijk te beperkt omdat onduidelijk blijft bestaan om welke vrijwilligersorganisaties het gaat. In het kader van de veranderingen rondom de participatiesamenleving is het wellicht interessant welke vrijwilligersorganisatie aantrekkelijk zijn en welk niet. Dit biedt de mogelijkheid om minder aantrekkelijke vrijwilligersorganisaties te promoten.

7. Aanbevelingen

Dit onderzoek wordt afgesloten met een beleidsadvies aan de Gemeente Utrecht. Er wordt kort ingegaan welke maatregelen de Gemeente Utrecht momenteel treft om mensen te stimuleren tot het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp. De volgende stap bestaat uit een beleidsadvies dat is gebaseerd op de resultaten van dit onderzoek en de maatregelen die de Gemeente Utrecht momenteel treft.

Maatregelen Gemeente Utrecht

De Gemeente Utrecht voert beleid door instrumenten in te zetten die de participatie stimuleren. In het kader van Welzijn, Jeugd en Volksgezondheid uit de Programmabegroting 2014 staat de volgende doelstelling centraal: *De Gemeente Utrecht wil gezonde, betrokken en zelfredzame inwoners die zo actief mogelijk mee doen in de samenleving* (Gemeente Utrecht, 2013, p. 141). Vrijwilligers worden als belangrijke drijfveer gezien om de samenhang tussen de burgers binnen de samenleving te stimuleren (Gemeente Utrecht, 2014a). Burgers worden binnen de Gemeente Utrecht gestimuleerd om mee te doen aan participatieactiviteiten.

Deze activiteiten worden mogelijk gemaakt door het beschikbaar stellen van een leefbaarheidsbudget (Gemeente Utrecht, 2014c). Op het gebied van informele hulp bieden buurtteams ondersteuning bij zorgvragen die gelegen liggen in het kader van de participatiesamenleving (Gemeente Utrecht, 2014d).

7.1 Beleidsadvies 1 – Uitbereiding buurtteams

Dit onderzoek toont aan dat de kans op het doen van vrijwilligerswerk en het verlenen van informele hulp toe zal nemen naarmate mensen meer sociale interacties ervaren. In de begeleidbegroting 2014 van de Gemeente Utrecht blijkt het stimuleren van sociale contacten onderdeel uit te maken van beleid waarin getracht wordt om de betrokkenheid van burgers te stimuleren. Het idee is dat het benutten van het sociale netwerk zal leiden tot proactief gedrag waardoor burgers op eigen kracht elkaar gaan helpen en ondersteunen in het dagelijkse leven (Gemeente Utrecht, 2013). Echter, om allerlei redenen kan het bij burgers ontbreken aan sociale interacties. Deze mensen ontvangen mogelijk geen steun uit de omgeving omdat zij geen onderdeel uitmaken van een sociaal netwerk. Dit kan gevolgen hebben voor de sociale positie die zij innemen binnen de samenleving waardoor mensen mogelijk in een sociaal isolement terecht kunnen komen (Wijntuin, Wilken & Dankers 2009). Hier ligt mogelijk een belangrijke taak voor de Gemeente Utrecht en betrokken partijen weggelegd om zulke ongewenste situaties te voorkomen. De focus komt te liggen op het stimuleren van sociale interacties tussen burgers waardoor het sociale netwerk wordt uitgebreid en participatie wordt gestimuleerd door specifiek beleid te voeren. De buurtteams blijken in dit kader een goed instrument te zijn. In de toekomst verwacht de Gemeente Utrecht het aantal buurtteams dan ook uit te bereiden. Met dit onderzoek is dus bevestiging gevonden voor de werkwijze van de Gemeente Utrecht om het aantal buurtteams uit te bereiden. Het eerste advies luidt dan ook dat de Gemeente Utrecht verder moet inzetten op de buurtteams om het sociale netwerk en de zorgvraag beter in kaart te brengen en te sturen op zelfredzaamheid.

7.2 Beleidsadvies 2 – De digitale wereld; een marktplaats voor zorgaanbieders

Tijdens deze studie is uit eigen ervaring opgevallen dat het lastig is om inzicht te krijgen welke mensen behoefte hebben aan zorg en waar de mensen wonen die bereid zijn zorg te verlenen. Mogelijk heeft dit te maken met de taak van de Nederlandse overheid en de stap die nog gezet moet worden naar de participatiesamenleving. Met het project *buurtteams* wordt er binnen de Gemeente Utrecht al een stap in de goede richting gezet om de zorgvraag van haar burgers inzichtelijk te krijgen en daar op een professionele wijze hulp bij te bieden. Echter, met deze methode blijft het aanbieden van hulp deels in handen van de gemeenten en andere betrokken partijen terwijl participatie veel meer tussen de burgers plaats moet vinden.

Kijkend naar andere ontwikkelingen binnen de Nederlandse samenleving dan biedt de digitale wereld perspectief om informatie te verspreiden en mensen bij elkaar te brengen.

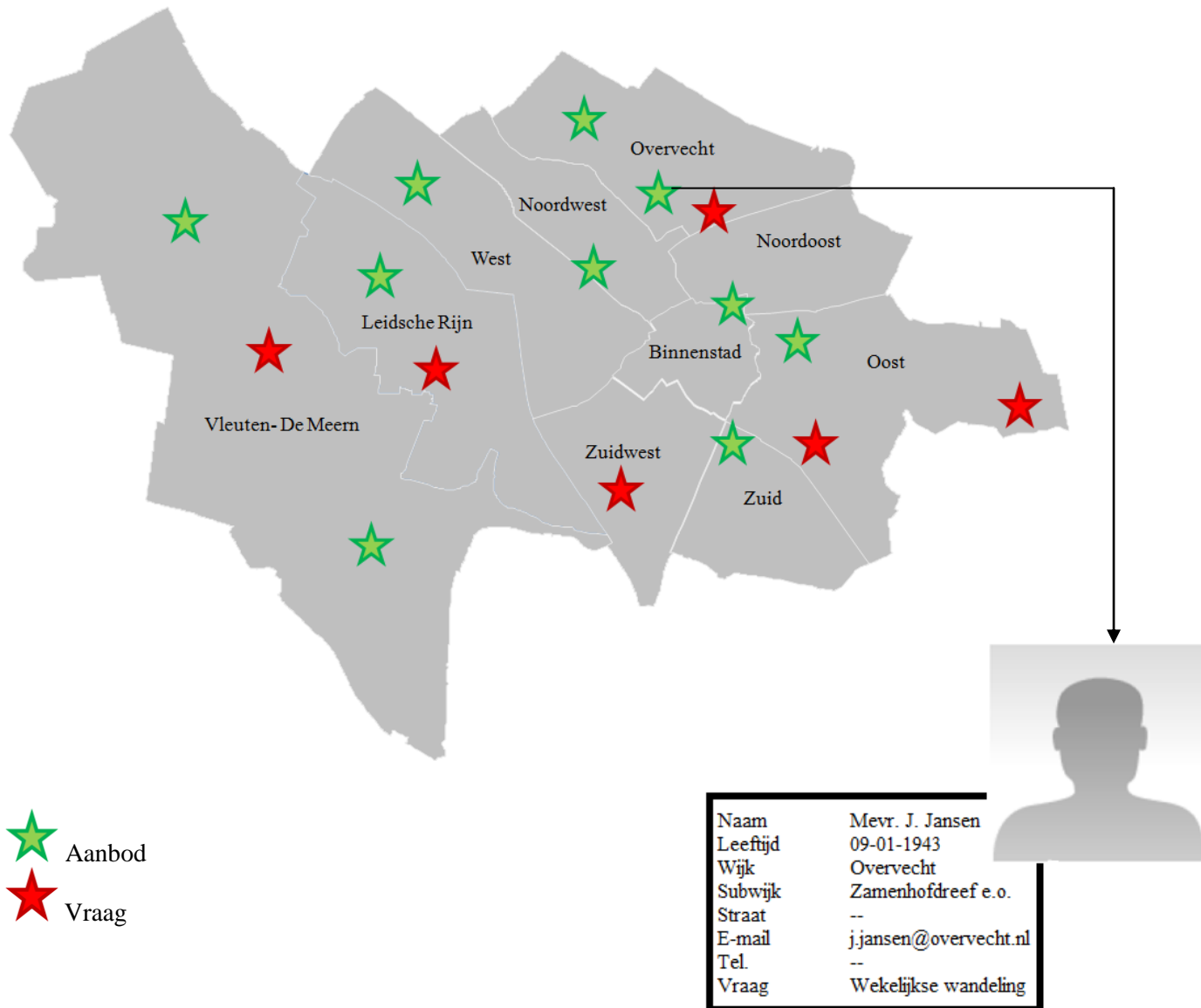
In de Nederlandse samenleving is het internet dan ook niet meer weg te denken uit het dagelijkse leven (Herring, 2004). Mensen bereiden hun contacten uit via het internet door bijvoorbeeld contacten aan te gaan via social media. Het netwerk kan worden uitbereid door bijvoorbeeld via Facebook vriendschappen aan te gaan. Tevens biedt het de mogelijkheid om elkaars interesses te lezen en aansluiting te vinden met andere burgers. Dit biedt perspectief om iemands horizon te verruimen door fysieke activiteiten te ondernemen zoals winkelen of culturele uitstapjes (Van de Lustgraaf, 2011).

Het advies luidt dan ook om een digitaal platform in het leven te roepen. Het idee is om een soort marktplaats op te zetten waardoor vraag en aanbod van zorg zichtbaar wordt. In figuur 7.1 wordt een voorbeeld gegeven hoe een dergelijk platform er uit kan komen te zien. De groene sterren geven aan waar mensen bereid zijn zorg aan te bieden. De rode sterren zijn de mensen die hulp nodig hebben. Meer informatie over wordt geboden door met je computermuis op een ster te klikken. Dit biedt persoonlijke informatie en het type zorg. Door de uitbreiding van de buurtteams wordt het mogelijk gemaakt om de professionals onderdeel uit te laten maken van het digitale platform. Professionals kunnen in de gaten houden waar de zorgvraag het grootste is en waar mogelijk extra hulp verwacht wordt omdat er bijvoorbeeld onvoldoende zorg wordt aangeboden uit de omgeving of omdat mensen doorverwezen moeten worden naar een specialist. Tevens zullen zij ondersteuning moeten blijven bieden aan mensen die niet beschikken over internet zoals ouderen.

De uitvoerbaarheid van dit advies mag naar verwachting niet veel kosten. Er dient in de eerste plaats een beheerder aangesteld te worden die verantwoordelijk wordt gehouden voor het digitale platform. Mogelijk is het nodig een servicedesk in het leven te roepen voor vragen en om meldingen te registreren. Om het proces goed te bewaken is het mogelijk om achter de schermen een zwarte lijst bij te houden met de binnengekomen meldingen.

Het digitale platform is een voorziening dat voor alle Utrechtse burgers gratis toegankelijk zal zijn. Burgers zullen zelf het initiatief moeten nemen om een account aan te maken. Echter, er dient opgemerkt te worden dat informatie op het internet gemakkelijk verspreid kan worden. Er zal dan ook rekening gehouden moeten worden met privacygevoelige informatie. Bij het aanmaken van een account kan iemand zelf de keuze maken welke informatie getoond mag worden. Echter, een vereiste is het hebben van een e-mail adres zodat contacten kunnen worden gelegd.

Figuur 7.1: Een voorbeeld voor een internet platform

Bron: zelfgemaakte illustratie.

Literatuur

- Alesina, A. & Ferrara, E. La. (2002). Who trusts others? *Journal of Public Economics*, 85(2), 207-234.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge: Addison-Wesley.
- Anderson, T. L. (2014). *Understanding Deviance: Connecting Classical and Contemporary Perspectives*. New York: Routledge.
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *American Institute of Planners*, 35(3), 216-224.
- Bestuur en organisatie. (2013). *Troonrede: omslag naar participatiesamenleving*. Opgeroepen op 13 03, 2014, van Bestuur en organisatie: <http://www.binnenlandsbestuur.nl>.
- Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bolt, G., Kleinhans, R. & Lindeman, E. (2011), Sociale samenhang in Amsterdamse buurten. *Rooilijn*, 44(5), 356-361.
- Buonanno, P., Montolio, D. & Vanin, P. (2009). Does Social Capital Reduce Crime? *Journal of Law and Economics*, 52(1), 145-170.
- Bolt, G., Kempen, R. van. & Weesep, J. van. (2009) After urban restructuring: relocations and segregation in Dutch cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100(4), 502-518.
- Bolt, G. & Torrance, M. (2005). *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie*. Utrecht/Den Haag: DGW-NETHUR.
- Broekhuizen, J., Wonderen, R. van. & Marissing, E. van. (2013). *Spanningen tussen bevolkingsgroepen in de buurt*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Bron, J. (2006). *Een basis voor burgerschap*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Stateline*. Opgeroepen op 16 04, 2014, van: <http://www.stateline.cbs.nl>.
- Clary, E. G. & Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer: Theoretical and practical considerations. *American psychological society*, 8(5), 156-159.
- Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J. & Miene, P. (1998). Understanding and assessing motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of personality and social psychology*, 74(6), 1516-1530.
- Coleman, J. S. & Deepak, L. (1994). *Foundations of social theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Costa, D. L., & Kahn, M. E. (2003). Civic engagement and community heterogeneity. An economist's perspective. *Perspectives on Politics*, 1(1), 103-111.
- De Beer, P. T. & Schuyt, C. J. M. (2004). *Bijdragen aan waarden en normen*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- De Boer, A. (2007). *Toekomstverkenning informele zorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- De Boer, N., Duyvendak, J. W., Engbersen, G., Engbersen, R., Ewijk, H. van, Hens, H., ... Weterings, R. (2002). *Open deuren. Sleutelwoorden van lokaal sociaal beleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- De Boer, A. & Kerk, M. de. (2013). *Informele zorg in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dekker, K. & Bolt, G. (2005). Social cohesion in post war estates in the Netherlands: differences between social-economic and ethnic groups. *Urban Studies* 42(13), 2447-2470.
- De telegraaf. (2010). Cohen wil boel bij elkaar houden. *De Telegraaf Binnenland*.
- Etzioni, A. (1996). The Responsive Community: A Communitarian Perspective. *American Sociological Review*, 61, 1-11.
- Fadil, N. (2011). Islamofobie als laatste strohalm voor het Europacentrische denken. *MANA*zine, 3, 4-13.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. Los Angeles: Sage.
- Frieling, M. A. (2008). *Een goede buur 'Joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Galster, G. C. (2010). *The mechanism(s) of neighbourhood effects: theory, evidence, and policy implications*. Scotland: St. Andrews University.
- Gemeente Utrecht. (2011). *Beleidsvisie Prestatieveld 6*. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Gemeente Utrecht. (2013a). *Kadernota Participatie en Inkomen*. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Gemeente Utrecht. (2013b). *Monitor krachtwijken*. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Gemeente Utrecht. (2013c). *Programmabegroting 2014*. Gemeente Utrecht: Utrecht.
- Gemeente Utrecht. (2013d). *Inwonersenquete2013_Onderzoeksbestand*. [Data file and codebook]. Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Gemeente Utrecht. (2014a). *Participatie*. Opgeroepen op 14 03, 2014, van Gemeente Utrecht: <http://www.utrecht.nl>.
- Gemeente Utrecht. (2014b). *Participedia*. Opgeroepen op 14 03, 2014, van Gemeente Utrecht: <http://www.utrecht.nl>.
- Gemeente Utrecht. (2014c). *Leefbaarheidsbudget*. Opgeroepen op 24 04, 2014, van Utrecht: <http://www.utrecht.nl>.
- Gemeente Utrecht. (2014d). *De buurtteams*. Opgeroepen op 05 06, 2014, van Gemeente Utrecht: <http://www.utrecht.nl>.
- Glaeser, E. L. & Sacerdote, B. (2000). The social consequences of housing. *Journal of Housing Economics*, 9(1), 1-23.
- Greenberg, M. R. (2001). Elements and test of a theory of neighbourhood civic participation. *Human Ecology Review*, 8(2), 40-51.

- Herring, S. C. (2004). Slouching toward the ordinary. Current trends in computer-mediated communication. *New Media & Society*, 6(1), 26-36.
- Holtrop, I. (2012). Kracht onzichtbare schakels benutten. *MO/samenlevingsopbouw*, 31, 14-17.
- Homans, G. C. (2010). *The Human Group*. New York: Routledge.
- Hortulanus, R. P. (1995). *Stadsbuurten: een studie over bewoners en beheerders in buurten met uiteenlopende reputaties*. Den Haag: VUGA.
- Kleinhans, R. & Bolt, G. (2002). *Vertrouwen houden in de buurt. Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten*. Delft: Onderzoeksinstituut OTB.
- Knol, F., Maas- de Waal, C. & Roes, T. (2002). *Zwakke Banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kruiswijk, W., Veer, M. van der., Brink, C., Calis, W., Maat, J. W. van de. & Redeker, I. (2014). *Aan de slag met sociale netwerken*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Laermans, R. (2012). *De maatschappij van sociologie*. Amsterdam: Boom.
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Mirgantenstudies*, 24(4), 224-249.
- Levasseur, R. M. & Gauvin, R. L. (2010). Inventory and analysis of definitions of social participation found in the aging literature: Proposed taxonomy of social activities. *Social Science & Medicine*, 71(12), 2141-2149.
- Lochner, K., Kawachi, I. & Kennedy, B. P. (1999). Social capital: a guide to its measurement. *Health & Place*, 5(4), 259-270.
- Lupi, T. (2005). *Buurtbinding. Van veenkolonie tot VINEX-wijk*. Amsterdam: Aksant uitgeverij.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J. M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Meulenbroeks, D. (2013). *Artikel participatiesamenleving*. Utrecht: Activé.
- Mulder, K. (2009). *Buurtbewoners in balans*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.
- Otto, D. & Moskowitz, G. B. (2000). Evidence for implicit evaluative in-group bias: Affect-based spontaneous trait inference in a minimal group paradigm. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36(1), 77-89.
- Oudijk, D., Boer, A. de., Woittiez, I., Timmermans, J. & Klerk, M. de. (2010). *Mantelzorg uit de doeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ouwehand, A. & Davis, S. (2004). *Operatie geslaagd, vervolg ingreep noodzakelijk: evaluatieonderzoek naar de wijkaanpak van naoorlogse wijken in de jaren negentig*. Delft: Onderzoeksinstituut Technische Bestuurskunde.
- Permentier, M. G. (2009). *Reputation, neighbourhoods and behaviour*. Utrecht: Utrecht University.
- Permentier, M. G., Kullberg, J. & Noije, L. van. (2013). *Werk aan de wijk. Een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Pinkster, F. M. (2008). *De sociale betekenis van de buurt. Een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Plasterk, R. H. (2013). *Decentralisatiebrief*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum. Diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon en Schuster.
- Rijksoverheid. (2013). *Overheidsfinanciën*. Opgeroepen op 28 05, 2014, van: Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl>.
- Rijksoverheid. (2014a). *Veranderingen in de Wmo*. Opgeroepen op 03 27, 2014, van Wet maatschappelijke ondersteuning: <http://www.rijksoverheid.nl>.
- Rijksoverheid. (2014b). *Sociale huurwoningen*. Opgeroepen op 16 04, 2014, van Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl>.
- Ross, C. E., Mirowsky, J. & Pribesh, S. (2002). Disadvantage, Disorder and Urban Mistrust. *City & Community*, 1(1), 59-82.
- Sadiraj, K., Timmermans, J., Ras, M. & Boer, A. de. (2009). *De toekomst van de mantelzorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sampson, R. J. & Groves, W. B. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *The American Journal of Sociology*, 94(4), 774-802.
- Sampson, R. & Raudenbush, S. (1999). Systematic Social Observation of Public Spaces: A New Look at Disorder in Urban Neighborhoods. *American Journal of Sociology*, 105(3), 605-651.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W. & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918-924.
- Scheepers, P., Schmeets, H. & Pelzer, B. (2013). Hunkering down as disruption of community cohesion: Municipal-, neighbourhood- and individual-level effects. *Social and Behavioral Sciences*, 72, 91-106.
- Hortulanus, J. E. M. M. (2003). *Het Sociaal Debat, deel 1; In de marge*. Den Haag: Reed Business Information.
- Schnabel, P., Bijl, R. & Hart, J. de. (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Scholten, C. (2011). *Zonder cement geen bouwwerk. Vrijwilligerswerk in de zorg, nu en in de toekomst*. Utrecht: Vilans.
- Sieben, I. (2002). *Logistische regressie analyse: een handleiding*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Slobbe, L. C. J., Smit, J. M., Groen, J., Poos, M. J. J. C. & Kommer, G. J. (2011). *Kosten van Ziekten in Nederland 2007*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

- Stuiveling, S. J., & Brauw, W. M. de. (2008). *Krachtwijken Monitoring en verantwoording van het beleid*. 's Gravenhage: Sdu Uitgevers.
- Thurlings, J. M. G. & Schreuder, O. (1980). *Institutie en Beweging*. Deventer: Van Loghum-Slaterus.
- Tolsma, J., Meer, T van der & Gesthuizen, M. van der. (2009). The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands. *Acta Politica*, 44(3), 286-313.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2013). *Toekomst AWBZ*. Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- Van Beckhoven, E. & Kempen, R. van. (2006). Towards more social cohesion in large post-second world war housing estates? A case study in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 21(4), 477-500.
- Van de Lustgraaf, M. (2011). *Versterken van sociale netwerken*. Bunnik: Mezzo.
- Van der Graaf, P. & Duyvendak, J. W. (2005). *Emmen revisited: de koersresultaten van vijf jaar integrale wijkvernieuwing*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Van Ham, M. & Clark, W. A. V. (2009). Neighbourhood mobility in context: Household moves and changing neighbourhoods in the Netherlands. *Environment and Planning A*, 41, 1442-1459.
- Van Houten, M. & Winsemius, A. van. (red.). (2010). *Participatie ontward*. Utrecht: Movisie.
- Van Marissing, E. (2008). *Buurtten bij beleidsmakers*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Van Ommeren, J. (2006). *Verhuismobiliteit: een literatuurstudie naar belemmeringen tot verhuizen*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Van Stokkom, B. & Toenders, N. (2010). *De sociale cohesie voorbij actieve burgers in achterstandswijken*. Amsterdam: University Press.
- Vélez, M. B. (2001) The Role of Public Social Control in Urban Neighborhoods: A Multilevel Analysis of Victimization Risk. *Criminology*, 39(4), 837-864.
- Veldhuijzen Zanten-Hyllner, M. L. L. E. van. (2011). *Vertrouwen in de zorg. De beleidsdoelstellingen van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)*. Den Haag: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Sport.
- Vermeulen, H. (2001). *De multi-etnische diversiteit als 'feit' en norm*. Amsterdam: Vossiuspers Universiteit van Amsterdam.
- Vranken, J., Campaert, G., Dierckx, D., & Haarlem, A. van. (2009). *Armoede en sociale uitsluiting*. Leuven: Acco.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2006). *De verzorgingsstaat herwogen*. Amsterdam: University Press.
- Wijntuin, P., Wilken, J. P. & Dankers, T. (2009). *Vinden, benaderen, bereiken. Een handreiking voor het in contact komen met mensen in sociaal isolement*. Utrecht: Kenniscentrum Innovatie-Hogeschool Utrecht.

WistUdata Utrecht. (2014). *Buurtgegevens*. Opgeroepen op 14 04, 2014, van WistUdata:
www.utrecht.buurtmonitor.nl.

Wittebrood, K. & Permentier, M. (2011). *Wonen, wijken & interventies*. Den Haag: Sociaal en
Cultureel Planbureau.

Woningnet (2014). *Woningnet*. Opgeroepen op 24 04, 2014, van Utrecht: www.woningnet.nl.